

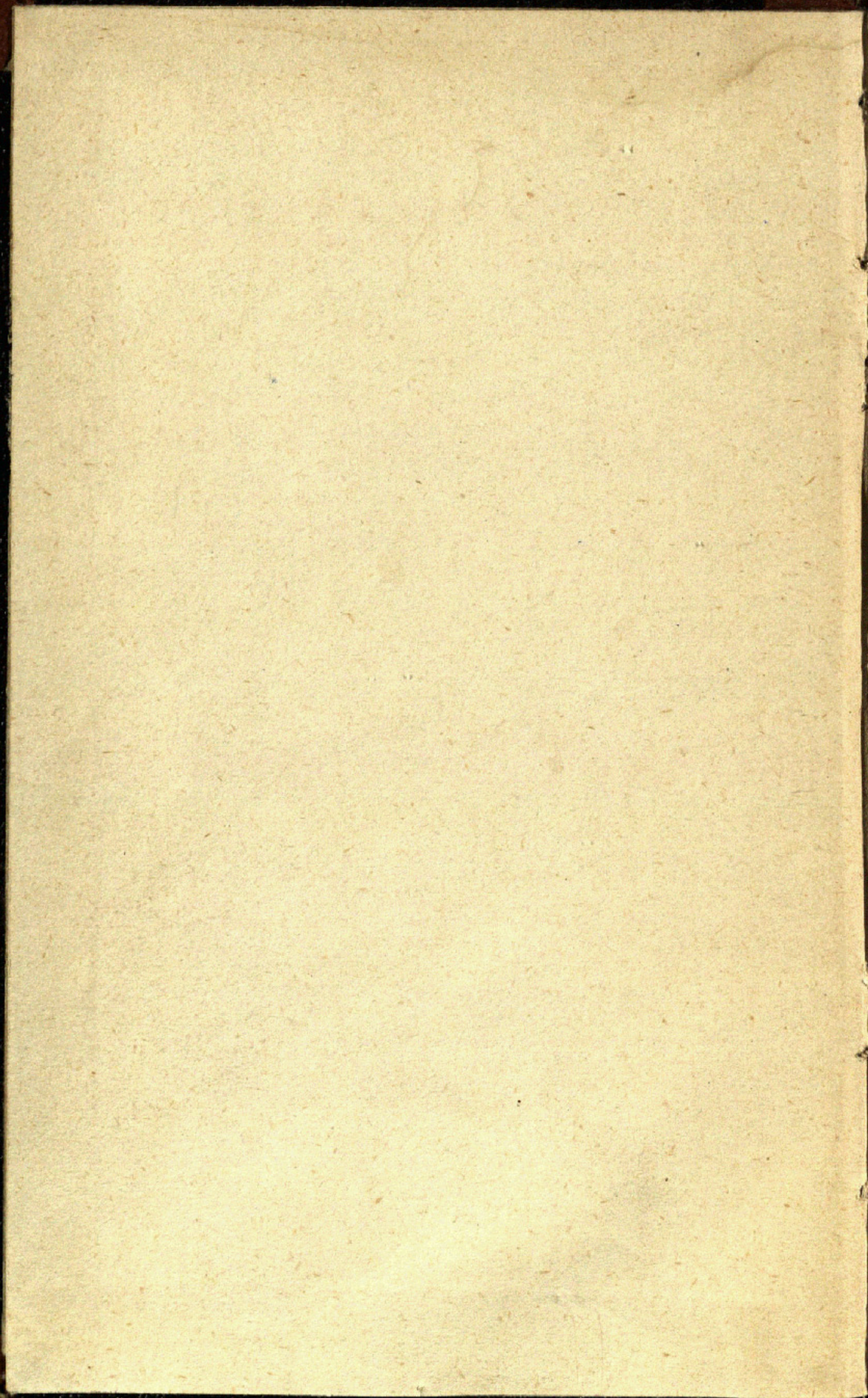
P19CpI 325.1

~~P I 286~~

~~352~~ I

~~3a~~

~~PI 286~~

Handwritten signature in cursive script, possibly reading "M. J. ...".

octad luncce rano wstana ibi proda hana tetr
w how Doanacie Episcule sed merca matry
ictech kuzh oucestnie nad vladanem v
Neklan kaze wstati kuoynie kaze kniezecie
mi slouu p au vladanu wstachu woie
wstachu kuoynie wstachu kniezecie
sloua p au vladanu holedbuseie vladankuz
vcectniem nad neklanem nadslanum kniezem
putkale meci ohen wstachu neklanu iblale
nadhrabuuni meci slouich voiaorw phantrene
khanu Tlvi kuzgzie nedi melleori hadlunie
uy pozina naduci vladanu wstachur uozrado
uacie radostue kuzelnoi kaczrn duozubu ita
iele kice unlat inepulau helay podewiedru
wlozieobietu bohom kuzno zuolaleclmir na
uoie wstorgie uoie wstadi idu ita zech upd
luncce zaje ita zech upszeden ipollunai tam
kuzhrbu mealie uale dny podiedinach ipodie
dinach kuzanue zalostuuch hlatozo kuz lezzie
diedini kuz rozplaka uale hlali kuz vladanu
palledmebudie wstuo p mltu ipalhubu uoimoi
nan neli otuecechu uoie uodie clmiru kuz
uoi kuz uoi kuzedi otchuale klada idiele kuzgzie
w die dinach ohnie imecie wlicie plznobie
le potyie ie zloba kuzta izate voieuoduna
kuz kuzie clmir na kuz uoi kuz kuzprcu zlobalie
mu rozewgzie pouliech poudech uoim wece
ziucea zaje rozpaluni kuzolt wliu pohowce
semdeuim udo Soca hori vpus doia hori
wleuo nauich wotholi uawilokei zira talie
luncce o horauu zdie otclud hommi tamotud
kuz uoie bituu wlobie neli ditamo kuzra
du hradu nalkale tamoz kuzie kuz uoi ucezi uoi

~~PJ 286~~

P₁₉ Sp 1325. A

КРАЉОДВОРСКИ

РУКОПИС.

ПРЕВЕО

СЛАВКО ЗЛАТОЈЕВИЋ.

У ЗЛАТНОМ ПРАГУ.

1851.

62579
Изм. бр. 232607

У штампарији синова Богомиља Хазе.

ПОСВЕЋЕН

ВИСОКОПРЕОСВЕЩЕНОМЕ ГОСПОДИШУ

И

СВЕТЛОМ ГОСПОДАРУ

ПЕТРУ ПЕТРОВИЋУ

ЊЕГОШУ II.

ВЛАДИЦИ

ЦРНОГОРСКОМЕ И БРДСКОМ.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

CHICAGO, ILLINOIS

1954

PRINTED IN GREAT BRITAIN

BY RICHARD CLAY AND COMPANY

BUNGAY, SUFFOLK, ENGLAND

Ваше Високопреосвештенство

СВЕТЛИ ГОСПОДАРУ!

Ваша дела у Вашем животу, јесу светла и по Србе и по све Славене. Ваша светла дела учинише да Вас свет високо цени иштује. Ви Светли Господару Вашим делима користите и слободи и просвети и садашњости и будућности и Српства и свега Славенства!

Вашим светлим делима хтедох се одужити, и за то ево ову књижицу посвећујем Вашем светлом имену. Име чешко светли се у делима описаним у

краљодворском рукопису. И Ваше Светло
Име светли се у делима народа српског!

Ја се надам Свети Владико да
ћете ову књижицу милостиво и љубазно
примити као што Ваше милостиво срце
прима све што је племенито а јесте
српско и славенско!

Ваше Светлости

покорни слуга

СЛАВКО ЗЛАТОЈЕВИЋ.

ПРЕДГОВОР.

Народ који живи на овом свету, мора имати и својих народних дела. Сваки народ за својега живота учини дела и остави неке знаке својих дела. По оваким знацима види се шта је чинио народ, и из тога суди се какав бија тај народ.

Овакових народних успомена на свету има сувише. Од неког народа налази се више, од неког мање. Овој различној множини није свагдар народ крив. По овој множини не може се свагдар пресуђивати дух народни! Неки народи имадоше душмане са свију страна, и дела таковог народа понајвише пропадоше. — За свет у свету јесте велика штета кад пропадну успомене народне. Са успоменама могао би се свет обучити добру. За пресуђивање на-

рода доста је кад се нађу и неке успомене народног делања.

Народ чешки, нама братимски, живи и дан данас. Из његовог садашњег делања пресуђиваће се његов живот у овом времену. Овај живот јесте знатан у нечем. Овде није прилике да говорим о садашњем чешком животу!

Народ чешки имаде и својег сјајнијег и знатнијег народног живота. Његов знатнији а народни живот спада у оно доба, кад Чеси имадоше у својој земљи своје рођене господаре. Из тог доба остаде на свету од народа чешког свакојаких успомена.

Књижевне-душевне успомене, јесу најзнатније. У оваковим успоменама јесу сиромашни и Чеси, и јесте сиромаш и сав славенски народ. Тому није узрок славенски народ, — јер на приклад у Чеха колико књига и рукописа не спалише језуите — народни злотвори, по боју на белој гори? А у нас Срба ко ће нам рећи какво благо и колико душевног блага не спалише нам Турци после боја на косовом пољу? Пак зар ради пакости душманске да трпи наша слава и наше племенито име?

Ради пакости туђинске не стадоше многе и многе славенске књижевне старине. Бог и

срећа нешто је прикрила од туђинске пакости те му не може главе доћи. Мало имамо успомена књижевних, али оно мало јесте племенитије од многих туђинских успомена. Из ових мало види се узвишеност духа славенског, — и то је слава наша! — Различни славенски народи имамо различних успомена. Међу душевним благом чешког живота јесте велико благо „Краљодворски рукопис.“ Овај малени рукопис јесте они драги камен који је у свету осветлао славу чешку. Овај малени рукопис расветлао је многу зловну душманску душу, и он донесе видело да се виде славна народна дела.

Овде није толико места да говорим о унутрашњој вредности краљодворског рукописа. О тој ствари писане су и могу се писати читаве књиге! Који Србин прочита ови рукопис, и који има свести и памети, тај ће сам собом најбољма познати врлину овог рукописа. У њему се види да наши Чеси за времена својега краљевања и царевања имадоше својих славних јунака, баш као што их ми Срби имамо и дан данас. У овом рукопису види се да народ чешки у својем животу бија свестан, бија праведан и бија племенит! По овом краљодворском

рукопису види се да су Чеси — као Славени били бољи нег што су њихови душмани! Ово је главно обиљежје краљодворског рукописа!!

У овом првом српском преводу морам навести кад је, и како је, где је, и од кога је пронађен краљодворски рукопис. Морам рећи и о старини овог рукописа. Морам рећи и о хисторичкој вредности песама у овом рукопису. Морам рећи од какве цене бија ови рукопис за сав учени свет. Све ово навешћу Србима онако, као што је Славенима и свему свету навео знаменити Шафарик у предговору њемачког краљодворског рукописа од графа Матије Туна. Ја ћу нешто рећи и о својем српском преводу. — Све ово кад рекнем нашем свету, онда ћемо ми Срби, својом памети, још бољма пресудити вредност овог маленог рукописа.

Сада названи „Краљодворски рукопис“ пронашао је знаменити Г. Ханка. Срећа хтеде те исти господин године 1817 оде у место Краљодвор на походе ка својему познанику. При обеду поведе се говор о народним старинама. Ондашњи свештеник рече, да у црквеном подруму има свакојаких рукописа и стрела. Г. Ханка одмах оде, и ту у оном тавном подруму, међу стрелама и папирима

пронашао је Г. Ханка оно сјајно видело — садањи краљодворски рукопис. Рукопис од својега места, добио је после и своје садање име.

Овим рукописом славни Ханка још је већма славио своје име. — Г. Ханка пронађени рукопис први пут издао је у Златном Прагу године 1819 — са њемачким преводом од Г. Свободе. Свет чешки примио је ово своје књижевно благо — дела својих јуначких праотаца — са највећом љубави. То се види из тога, јер је од Г. Ханке и других ови рукопис до сада девет пута издаван. Сада по десети пут издаје Г. Ханка овај рукопис у једној књизи са преводом: пољским, руским, српским и хрвацким, словинским и лужичко српским и бугарским, — францеским, англеским и њемачким!!

Овим честим издавањем осведочише Чеси да у њима и под пређашњим туђинством још живи они народни дух — који највећма љуби иштује своја народна дела. — Не само Чеси, већ и други Славени примише Краљодворски рукопис као свој рођени рукопис. Русима превео је још године 1820 сам министар Г. Шишков. — Рукопис бија преведен и пољски и нешто крајински, хрвацки, и нешто српски од Г. Светића.

И страни свет превео је ови рукопис и дивио се њему. Нешто преведоше Францеи, Англеи, и после још једном њемачки превео је Матија граф Тун.

Из пронађеног рукописа види се да је ова књига била много већа, и да је у њојзи било много више песама. Што није остала цела књига то је несрећа и по Чехе, и по све Славене, — изгубисмо многа дела која би нам још већма величала нашу славу! — Овај рукопис има дванаест малих пергаменских листова. У њему лепо је писано. Прва слова јесу ил црвена, плава, ил зелена и позлаћена. Из тога Г. Ханка и Палацки мисле да је она књига била писана за краљицу Кунигунду — удову краља Премисла Отокара II. Добровски је мислио да је рукопис од године 1290—1310. Палацки мисли да је од године 1180—1290. Узели ил овако ил онако, види се да је рукопис стар преко пет стотина година!

У рукопису нашле су се ове песме:

1. Олдерик и Болеслав или беглук Пољака из Златног Прага. — Почетак фали.
2. Бенеш Херманов или победа над Саксонцима.

3. Јарослав или победа над Татарима при Холомуцу.

4. Честмир и Власлав или песма о победи над кнезом Влаславом.

5. Људиша и Љубор или песма о мејдану јуначком.

6. Забој или победа над Људјеком.

После иду 8 малих песама:

7. Збигоњ, 8. Кита цвећа, 9. Јагоде, 10. Јелен, 11. Ружа, 12. Кукавица, 13. Сирота, 14. Шева.

Песме: Љубушин суд, — Скупштина, — Песма под Вишеградом, — Песма краља Вацлава I, — јесу старе песме, али не су биле у овом краљодворском рукопису.

Осим свега овога за нас Србе знатан је у краљодворском рукопису — начин певања и језик у песмама. Певање краљодворско сведочи да и у Чеха бија народних певаца, као што их има у нас Срба и дан данас. Песме краљодворске по Шафарику — јесу народне песме. У њима народни певац онако је опевао јуначка дела — као што наши певци чине и дан данас. — Дух певања краљодворског јесте исти који је и у нашим и данашњим песмама. Језик по речма и граматичким правилама у Краљодвор-

ском рукопису јесте старији него данашњи чешки језик. Краљодворски рукопис сведочи да смо сви Славени по језику сроднији били. Краљодворски рукопис по језику сведочи да смо ми Срби у граматичким формама најближи старој славенској форми! Дух певања и језик најбољма сведоче да су ове краљодворске песме за сада најстарије народне чешке песме.

Нама Србима треба знати и хисторичку истину у овим песмама. У њима — по Шафарику и Палацком — спевано је оно, што се збило у народном животу. — Од којег су времена, и шта значе поједине песме то ћу рећи на задњим листовима ове књиге!

И онде ћу укратко навести вредност ових песама за народну старину и чешку и сву славенску.

Најпосле морам рећи и о самом својем српском преводу. — У преводу пазио сам и на чешки рукопис и на наш језик. По рукопису пазио сам на речи и на ствари, и на начин певања. У речма и стварима остао сам при рукопису колико сам могао. У рукопису има нешто што сам ја за нас Србе морао друкчије рећи, али сам задржао смисао. Н. п. у песми Забој Славој има у рукопису

„*i zastena pláčem holubínym!*“
 — српски од речи до речи: „и застења голу-
 бијим плачем.“ Овако ми — ваљда — не мо-
 жемо рећи, и за то сам у преводу рекао „Рони
 сузе низ бијело лице.“ — Овако, овом подоб-
 них примера имам у преводу више! У оваковим
 примерима за Србе превео сам српски, и метнуо
 што је за нас приличније. Ово сам тим пређе
 могао учинити јер сам преводио књигу наро-
 дну за народ а не — као што веле — свето писмо!

По начину певања не остадох при руко-
 пису, ту сам се држао нашег најобичнијег
 начина — од осам и десет слогова. — За
 јуначке песме — назване епичке — по уговору
 наших књижевника узео сам наш јужни
 говор. Тако су певане и наше јуначке песме!
 У песмама од милости и свести — назване
 лиричке — узео сам наш источни говор
 којим сам писао и Златијнство. — Колико сам
 у преводу учинио по својој жељи, о тому нека
 суде наши — у народној књижевности
 вешти људи.

Са овим преводом хтедох да једном и ми
 Срби у целости познамо Краљодворски рукопис.
 То ми је једна и сада и вазда највећа жеља.
 За овом жељом учиних шта могах, а други

нека учине ако треба још више учинити. У српском језику може се краљодворски рукопис најбољма превести. Наш језик и дан данас има оне граматичке форме које су у краљодворском рукопису. На нашем језику и дан данас певају се оваке песме какве су спеване у краљодворском рукопису. И за то вечита пошта према нашем народном језику који све може учинити што не могу многи други. Ову истину признаће сваки који имаде посла са књижевности. Ако нешто не можемо учинити, тому је узрок наше незнанство, а никад ни до века наш красни народни језик. И за то и погрешке у овом преводу, нек се припишу мени, а нипошто и никад нашем народном језику!

Ми Срби са овим преводом познаћемо још бољма и наше Чехе и нас саме. Кад видимо да Чеси имају својих врлина, ми ћемо знати да и они јесу врсни славенски народ! Кад видимо да се чешке народне песме — по броју малене — овако славе по свету, онда знајмо да се свет и нашим од врлине не може доста надивити! Кад видимо да се славе славна дела, знајмо да ће се славити и наша дела! Кад видимо да се ова чешка старина овако знаменито слави, онда знајмо да ће се и наше сла-

вити. И ми имадосмо својих славних дела, — збирајмо старине да не труну по манастирима, — онда ћемо још бољма дознати нашу народну славу! Збирајмо своје народне старине, не бил и ми у црној тмини пронашли светло благо. Збирајмо наше народне старине, ради своје среће и славе, и ради напретка сведког!!

Кад дође овај предговор у штампу, у то доба стиже амо „Содружеству Ческогъ Музеума“ — „Сербскій Лѣтописъ за годину 1850. Часть I.“ — Ми Срби ако се не ћемо срамити за рад „Матице Србске“, — с њиме се поносити не можемо! Овде не ћу претресати „Лѣтописе Матице Србске“ тому овде није места! — О овој књизи 81 морам да говорим. — У њојзи је од „Учр“ преведена — чини ми се — песма „Јарослав.“ Ова песма јесте песма краљодворског рукописа и за то морам овде да напоменем и о преводу те песме у оном „лѣтопису.“ Јарослав у „лѣтопису“ штампан је ћирилским словима. Само за то чини ми се да је та песма онде ради Срба. По језику не бих погодио да је за Србе преведена. Онде се овако почиње:

„Казуэмъ вамъ повѣстъ велеславу
О великимъ биткамъ, лютимъ боэмъ;
Пазите, и умъ вашъ савъ саберте.
Пазите, и дивно ћете чути!“

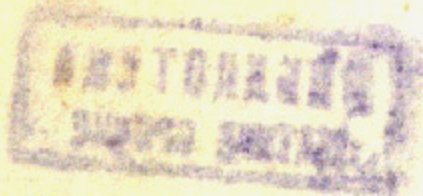

— Овде ми ваља и ово споменути! При овом преводу краљодворског рукописа било би најбољма да сам при преводу додао и сам чешки оригинал. Књижевници других народа обично су овако чинили! — Онда би наши учени људи бољма познали и стари чешки језик, и онда би се сваки превод могао бољма пресудити! — Што овде при овој књизи несам додао чешки оригинал тому је и опет узрок злостање наше књижевности. Наш књижевник мора већма да се стара за јефтину него за добру књигу. Ова књига са чешким оригиналом била би већа, дакле и скупља. А колико је у нас људи који би купили добру и скупу књигу? Ови јад знајући, морадох у овој књизи издати само превод за себе. Који буде срећнији, онај ће моћи придати и чешки оригинал, и неће морати овако уситнити са словима!

Што до сада рекох, то ми је све, нешто за сада, а нешто за вазда!

У Златном Прагу на ново љето 1851.

СЛАВКО ЗЛАТОЈЕВИЋ.

ОЛДЕРИК и БОЛЕСЛАВ.

Он отиде у ту гору чарну
 Гдје збор зборе до седам владика,
 У свакога дружина избрана,
 Вихон Дуб је тамо похитао
 Баш по ноћи а са четом малом,
 У чети је до стотину друга,
 Сваки паше мача огњенога,
 У свакога поуздана рука,
 Све Вихони вјерне узданице!
 Кад дођоше усред горе чарне,
 Јунаци се редом руковаше,
 И стадоше тихо говорити. —
 Кад поноћи бјеше превалило
 И бијела с' прикучила зора,
 Вихон збори кнезу Олдерику :
 „Чујеш ли ме кнеже Олдериче!
 Бог је теби дао мудру главу,
 Бог ти дао и веља јунаштва,
 Ти нас води на љуте Пољаке!
 Куд год речеш сви ћемо за тобом,
 Ја на десно јали на лијево,

Ја напријед јали у натраге,
 Хајде браћо! хајдете јунаци!“ —
 Кад је кнеже разабрао рјечи,
 Узе барјак у десницу руку,
 Пак је кнеже повикао гласом:
 „За мном, за мном, храбро на Пољаке,
 На Пољаке на наше крвнике!“
 За њим скочи до осам владика,
 За владикам' три стотин' јунака —
 Три стотине и педесет друга,
 Отидоше гдје бјеху Пољаци
 Гдјено бјеху и спаваху тврдо. —
 На крај горе, ондје на брдашцу,
 Кад с' јунаци уставили били,
 Златни Праг је боравио санак,
 Сва Влтава бјеше с' запушила,
 За Прагом се плавила планина,
 За планином бијелила зора! —
 „Хајде доље, доље све полако!“
 У Прагу се хитро сви сакрише
 А оружје заклонише гуњем! —
 Иде пастир данку на уранку
 Пак он виче да отворе врата.
 Када стража зачула пастира,
 Отвори му врата ка Влтави.
 На мост дође пастир и затруби;

Скочи кнеже и владике с њиме,
И са њима сваколика дружба.
Ударише бубњи громовити
Затрубише трубе гласовите,
Сва је чета на мост ударила,
Вас се мосте под њоме зањиха,
Страх удари у све у Пољаке;
Потегоше свијетло оружје, —
Љуто бије до седам владика,
Те Пољаци бјеже на све стране,
Руљом трче граду на капије —
Све од страшна од крвава боја!

Бог учини и тад навладасмо:
Једно сунце на свем' небу сину,
Сину Јармир над свом земљом опет!
По свем' Прагу разнесе се радост,
Око Прага разнесе се радост,
Оде радост по свој земљи нашој —
По свој земљи од радосног Прага!

БЕНЕШ ХЕРМАНОВ.

Ој ти сунце, ој сунашце!
 Јесил' сунце жалостиво?
 За што сунце на нас сијаш
 На нас људе јаднике?
 Гдје је кнеже, гдје јунаци?
 Ошли к Оту на далеко!
 Ко ће тебе избавити
 Сиротицо домовино?
 Ево Н'јемци навалише,
 Јесу Н'јемци ти Саксонци,
 Од горличких старих гора
 У крајину иду нашу.
 Дајте јадни, свега дајте!
 Сребро, злато, и све благо,
 И све ће вам попалити,
 Ваше дворе и колибе!
 Све нам Н'јемци попалише,
 Сребро, злато пограбише,
 Сву нам стоку одагнаше
 Пак на Троске ударише.

Нете, браћо, не тужите!
 Устаје вам већ травица
 Тако дуго изгажена
 Туђинскијем копитама!

Вијте вјенце пољска цвјећа,
 Својем правом спаситељу!
 Усјеви се сви зелене,
 Све се хоће промијенит'!

Брзо све се промијени:
 Јера Бенеш Херманови
 Тамо народ у скуп зове,
 У скуп зове на Саксонце.

Слегоше се там тежаци,
 А под ону „Грубу Скалу“,
 Цјепови су њим' оружје;
 С њим одоше на душмане.

Бенеш, Бенеш напрјед иде,
 За њим народ сав распаљен,
 Народ виче „на освету“ —
 „На Саксонце на крвнике!“

Обје стране спопанула,
 Снопанула љута мука,
 И у њима узаврела,
 Узаврела врела крвца.

Распаљене обје стране,
 Једни друге страшно гледе,

На колац се колац диже
 А на копље бојно копље.
 Побише се обје стране —
 Ка двје горе да с' удрише;
 Засјеваше бритке сабље —
 Као муња преко неба.

Од страшне се тада вике
 Све поплаши горско зверје,
 И све тице полетјеше —
 За три брда одлетјеше.

С кршовите чарне горе
 Разл'јеже се по увалам
 Јека коња и мачева
 Ка да старо дрвље пада.

Дуго врјеме постајало,
 Обје стране мејдан држе,
 Нит ко миче своју пету,
 Нит помиче своју ногу!

Једном срећа обрну се,
 Оде Бенеш уз ту гору:
 Десно махну бритком сабљом
 Оде сила десној страни.

Махну л'јево бритком сабљом,
 Оде сила л'јевој страни;
 Са тог крша сво камење
 На Нијемце сташе бацат'!

Ј А Р О С Л А В.

Чудну причу сад ћу да вам причам,
 О крвавом о страшноме боју,
 Приберите ума и памети,
 Хоћете се задивити чуду!
 Гдје је бјели Оломуче граду,
 Има ондје повисоко брдо,
 И то брдо Хостајнов се зове,
 Мати божја ту чудеса твори. —
 Наша земља у миру је била,
 У народа силу блага бјеше,
 Ал се диже од истока бура:
 Зарад ћери татарскога хама
 Што ј' Хришћани убише за злато,
 Злато, бисер, и камење драго.
 Јесте чула Кублајевна млада —
 Што је л'јепа као мјесец сјајни —
 Да је доста на западу земље
 И у земљи да је доста свјета.
 Подиже се видјет' туђе људе,
 Туђе људе, завичаје туђе!

С њоме пође до десет јунака,
И пођоше до двије дјевојке,
Што им треба узимају доста,
Сви сједоше на коње витезе,
И пођоше камо иде сунце!
Да је коме погледати моме:
Кано зора што се јутром сија
Кад изиђе иза тамне горе —
Тако сија Кублајева ћерка —
Од љепота и накита тешка!
Сва у сухо обукла се злато,
Врат и њедра оставила гола,
На глави јој вјенац од бисера —
Од бисера и камена драга.
Тој љепоти дивише се Н'јемци,
Богатству јој завидјеше Н'јемци,
Украј пута у засједу сјели,
Иза дрва напанули на њу,
Убише је пограбише благо! —
Кад то зачу Кублај хам татарски,
Да му мила убијена ћерка,
Са свих страна сакупио војску,
Пође с' војском камо иде сунце.
То зачуше на западу краљи,
Гдје се диже хаме на краљеве,
Они иду један ка другоме,

Сакупише превелику војску,
 Ижъегоше на то поље бојно.
 По свој равни намјестише војску,
 Намјестише те чекају хама!
 Кублај зове све своје гатаре,
 Све гатаре, враче и звјездаре —
 Да му кажу завршетак боја!
 Скупише се сви на мах гатари,
 Сви гатари,рачи и звјездари.
 На двје стране начинише коло,
 Црну трску уздуж положише,
 На двје поле разцјепише трске,
 Свакој поли своје име дали:
 Једно Кублај, а друго су краљи,
 Над њима су запјевали пјесме —
 Како веле стародавне књиге.
 Тад стадоше војевати трске,
 Кублајева надјачала трска,
 Разигра се сваколика војска
 Од весеља и од веље среће,
 Сваки коњик коња узјахао,
 И сва војска пође на алаје. —
 Но Хришћани не имали сјета,
 Ударише лудо на душмане.
 Ту се први отворио бојак:
 Стрјеле шуште као облак црни,

Копље с' ламље канда громи грме,
Као муње мачи сијевају.

На силу се сила намјерила,
Једна другој неда у напријед!

Већ Хришћани погнаше поганце,
И њима би били одољели,

Ал дођоше на ново врачари,
Донесоше трске расц'јепљене.

То угледа сваколика војска,
Сви Татари распалише с' љуто,

Сва се сила нагна на Хришћане.
Те Хришћане пред собом потјера,

Потјера их као дивљу дивљач!
Ту је силни остануо калпак,

Многи штите све по земљи лежи,
Ондје коњиц војеводу вуче,

Ондје један још се залуд бије,
Други амо „аман!“ јадан виче!

Тако се је раширио Татар,
На Хришћане наметнуо намет:

Два краљевства себи присвојио —
Стари Кијев и Новиград вељи!

Ти се јади на далеко чуше,
Стаде народ одсвуд прикупљат' се;

Четир силне саставише војске,
С Татарима поновише кавгу.

Сав се Татар налегнуо десно —
 А од силне а од страшне силе
 Страшни се је подигао тутањ,
 К'о кад црни навуче се мрачак,
 Хоће ледом да потуче поља!
 Умах се је прикупио Угрин,
 Све у чете растурио војску,
 Но му залуд све јунаштво било:
 Јер Татари ударише средом,
 Сву им силну растурише војску,
 Сву им земљу похараше љуто! —
 Хришћанима све уфање оде,
 Све је горе и све горе било,
 Тад Хришћани процвиљеше љуто,
 Пак се по том помолише богу,
 Да их боже од Татара спасе:
 „Устај боже! у својему гњеву,
 Опрости нас од душмана љutih,
 Хоће нама потлачити душе,
 Напали нас као вуци овце! —“
 Први бојак јесмо изгубили
 И други смо бојак изгубили:
 По Пољској се раширио Татар,
 Већ допръо Оломуцу граду.
 Ту невоља настанула веља,
 Ништа живо не бјеше на миру,

Од душмана од тих поганика.
 Два је дана војевала војска,
 Без да једна поб'једила страна.
 Татарска се умножила војска
 Као што с' ноћца у јесени множи,
 Кроз ту силу удрише Хришћани,
 На Татаре јуриш учинили,
 Јуришали брду чудновату
 Божја мајка гдје чудеса твори.

„Јуриш браћо!“ повикао Внеслав,
 Сребри штит је ударио мачем,
 И барјак је развио над главом!
 Све се диже, сви у напр'јед пођу,
 У једну се сакупили чету,
 Из татарске из душманске силе,
 Испадоше као огањ живи.
 Сва је војска све натрашке ишла,
 На брежуљку рашири се војска,
 А са преда сужила се војска;
 Десно л'јево прикрила се штитом,
 Сви јунаци помећали копља
 Један другом на јуначко раме! —

Кад се тако намјестила војска,
 У том тамна настанула ноћца,
 Сву је земљу обузела ноћца,
 Обузела распаљене очи,

И Хришћана и Татара љutih.
 У том мраку у тој ноћи црној,
 Сви Хришћани бедеме подигли,
 Дижу бедем око свега брда.
 Кад бијели заб'јелио данак,
 Сва крвничка подигла се војска,
 Сва се војска по бр'јегу расула,
 Тешко војску прегледати оком.
 Ту се силни подигао коњик,
 Сваки јаше коња помамнога,
 Сваки носи убојито копље,
 На копље је натакнуо главу,
 Те је носи хаму под чадоре!
 Ту је силна салегла се сила,
 Сва се сила уједно сабила,
 Навалила све на једну страну;
 Успужа се горе уз брдашце.
 Стоји клика убојите војске —
 Да с' разл'јеже по свој гори чарној!
 Сви Хришћани на бедему били,
 Мајка божја осили им душе,
 Сви запеше стрјеле за тетиве,
 Потегоше маче огњевите —
 Љути Татар узмакнути мора.
 Љути Татар вас се помамио,
 Од љутине распали се хаме,

На три чете раздјели се војска,
 У три чете јуришала брду.
 Тад Хришћани оборише дрвље,
 Десет грма јесу оборили,
 Све те кладе крај бедема дали.
 Већ се Татар уз бедеме успео,
 Закликтао те се облак тресе,
 И већ хтједе заронити бедем,
 Ал Хришћани оборише кладе
 На Татаре, на своје крвнике.
 Те их дрвље притиснуло љуто,
 Као црве многе је потрло,
 Још је многе по пољу разнјело.
 Дуги бојак ту се војевао,
 Па тек ноћца бојак прекинула!
 У том боју погинуо јунак,
 Паде јунак, паде Внеслав славни!
 Јадно срце обузела жалост, —
 И војсци је још невоље љуће,
 Силна жеђи изгори им грло,
 Ради жеђи лизали су росу.
 Дође вече, дође хладна ноћца,
 Иза ноћи забјелила зора.
 У Татара све је почивало.
 И већ подне бјеше превалило,
 Многи Хришћан премину од жеђи,

Силни јунак помоли се богу,
 Мајци божјој молио се л'јепо,
 Сви жалосно пригибали руке,
 Сви са земље на небеса гледе,
 Сви јунаци гласно повикали!
 „Више жеђу трпит' не можемо,
 Немој' јунак војевати бојак, —
 Кома здравље, коме жиће мило,
 У Татара нека милост тражи!“
 Тако једни, тако веле други:
 „Од мача је погинути боље
 Нег ол жеђи изгубити главе;
 Као робље имаћемо воде.“
 Вестоњ онда повикао гласно:
 „За мном браћо који тако мисли,
 За мном браћо кога жеђца мучи.“
 На то скочи јунак Вратиславе,
 Вестоња је притиснуо љуто
 И овако њему говорио:
 „„Кукавицо, срамото хришћанска!
 Зар ти хоћеш да погубиш људе?
 Милост ваља од бога чекати,
 Не у ропству од Татара љутих!
 Моја браћо не губите душе,
 Веље зло смо претурили сретно,
 У по подне, на препеци љутој,

Бог је наше сачувао душе,
 Бог ће нама у помоћи бити!
 Ако јесте јуначкога рода,
 Срамите се пријашњега збора.
 Ако овдје помр'јемо од жеђи,
 Биће нама од Бога суђено,
 Ако себе душману предамо,
 Сами своју погубисмо душу!
 Бог на ропство мрзи да не види,
 А гријех је сам се заробити. —
 За мном браћо! који тако мисли.
 Хајде браћо! баш божијој мајци!““
 За њим оде сваколика војска,
 Иде чета у црквицу малу,
 Ту се чета помолила богу:
 „Устај боже! у својему гњеву!
 Дај нам силу на душмане наше,
 Услиши нам боже тије гласе!
 Нас је љути опколио Татар,
 Избави нас од Татара страшних,
 Овлажи нам и утробу нашу,
 Ми ћемо ти захвалити л'јепо!
 Све душмане сатри нам по земљи,
 Нек им нигда ни спомена није!“
 Бог је њима услишио р'јечи.
 И гле! облак на плавоме небу,

Душе вјетар а громови бију,
 Сво је плаво помрчало небо,
 Муња сјева по татарском стану
 Бујица је испунила врела.
 Неста буре. Скочише јунаци,
 Са свих страна прибира се војска,
 К Оломуцу барјаци се вију,
 Сви јунаци спремили се боју,
 О бедру им бритка сабља виси,
 У тулу им јесте тушта стр'јела,
 Калпаци им на јуначкој глави,
 Под њима су журовити коњи!
 Стоји јека шумскијех рогова,
 Заорише с' трубе и бубњеве,
 Побише се обје силне војске:
 А од праха од коњика многа
 Подиже се вељи облак црни.
 Страшни бојак ту се заметнуо,
 А то бјеше баш пошљедни бојак.
 У том боју сијевнуше мачи,
 Стоји звека оштријех мачева,
 Засикташе убојите стр'јеле,
 Зазвиждаше убојита копља.
 Бија клање, бија бојак страшни,
 И жалости и радости бија.
 Ту је крвце до кољена било,

А лешине леже као дрвље,
 Многи јунак ту је погинуо :
 Једном глава расц'јепљена стоји,
 Другом б'јеле сарубљене руке,
 Мртав с коња пада на мртвога,
 Неки мачем још душмане млати
 Као што бура обаљује дрвље, —
 Татар љути или срце пара,
 Или мачем одрезује уво. —
 И би јаук и би лелек страшни,
 Већ Хришћани узмицати сташе
 А Татари за њима се нагна,
 Ал ето ти Јарослава храброг,
 Лети јунак као соко сиви :
 На прсих му стоји челик тврди,
 Челик тврди крије срце тврдо,
 Самур калпак крије мудру главу,
 Из очију јунаштво му вири,
 Њему врела узаврела крвца,
 Полетио на Татаре крвне
 Као лаве кад сагледа крвцу,
 Кад прострјелен потрчи ка ловцу,
 Он полети Кублајевић хаму,
 За њим Чеси као туча бујна! —
 Страшни бојак ту се започео.
 На копља се оба сударише,

Оба су се саломила копља, —
 Ал ето ти Јарослав јунака,
 Вас је јунак у крв огрезнуо,
 Вас му коњиц у крви бијаше.
 Својим мачем ударио хама,
 Како га је лако ударио,
 На двје поле њега пресјекао.
 Паде мртав међ лешине друге,
 Зазвекета му са луком туле!
 Паде хаме, устраи се Татар,
 Побацао убојита копља,
 Баца копља све од хвата дуга,
 Бјежи јадан ко бјегати мог'о,
 Бјежи тамо гдје се сунце рађа.
 И Хана се опрости душмана!!

ЧЕСТМИР и ВЛАСЛАВ.

Неклан рече да се дигне војска,
 Заповједи силовити кнеже,
 Да се иде на Власлава храброг.
 Сва се војска махом подигнула,
 Сва се диже на кнежеве рјечи,
 Оде војска на Власлава храброг! —
 Хвалио се Власлав силни кнеже,
 Хвалио се да побио војску,
 Силну војску од Неклана кнеза.
 Сву Неклана попалио земљу,
 Попалио, мачем исјекао,
 А и својом пуштаинском четом,
 Неклана је свуда погрдио. —
 Кад то зачу Неклан силни кнеже,
 Честмиру је кнеже говорио:
 „Сву ми војску подигни Честмире!
 Води војску на Власлава бјесног,
 Срамно наске на мејдан позивље.“
 Скочи Честмир, заигра му крвца,
 Он се маша својег црног штита,

Узе штита а од двоја крака;
 На главу је натурао калпак,
 Под сво дрвље богу жртве чини.
 На војнике повикао Честмир,
 Сви војници спремили се брзо!
 Прије сунца војска поранила,
 Иде војска дању, и по сунцу,
 Иде војска, тамо ка бријегу. —
 Сва се села редом задимила,
 По селима плач и лелекање,
 „Ко је ваша села упалио?
 Ко је ваше расплакао очи?
 Нијел' вама досадио Власлав?
 То је њему то потоње дјело,
 Моја војска сатрче му силу!“
 Војеводи вако одговоре:
 „„Крувој нама починио јаде;
 Нашу стоку преотео је Крувој,
 Наша села попалио Крувој,
 Нас је мачем погубио Крувој,
 Крувој б'јесни све нам благо от'о,
 И војводу нашег заробио!““
 На Крувоја ражљути се Честмир,
 Распали се повикао Честмир:
 Чујте мене моја браћо драга,

Сјутра зором хоћемо се дићи,
Сада браћо одморите тјело!
Лјево, десно свуда црне горе,
Успеле се под облаке ошле,
На врх гора засијало сунце.
Са свих страна јунаци се купе,
Иде војска да бојује бојак!
„Хајдмо граду, б'јелом граду хајдмо!
Хајдмо тамо гдје је Војмир сужањ,
Гдје робује Војмирова шћерца,
Коју младу заробио Крувој,
У горици на леденом кршу —
Који јесте осрамаио кнеза:
Крувој кнезу задавао вјеру,
Тврду вјеру потврдио руком,
Ал уз вјеру, и уз дану руку,
Веље зло је нанио свијету. —
Горе! горе сви јунаци хајте!
Јуриш браћо! хајте на град б'јели!“
Кад јунаци саслушали рјечи,
Сви јунаци јуриш учинише,
Сви јунаци на град ударише,
Учинише као што рече Честмир!
Потегоше као облаци с тучом!
Сви се предњи оградиле штитом,
А задњи се опиру о копча —

Што на дрва преко пометали.
 Над врх брда, над врх горе црне,
 Својим мачем ударају града,
 Одбијаху мачеве са града!
 Крувој риче као неко биче,
 Своју војску храбрио је Крувој,
 Крувој мачем немилице с'јече,
 Пражане је оборио многе! —
 Као што дрво са високе стјене
 У ваљану обаљује дрвље,
 Тако пада Некланова војска,
 Пада јадна уз бедеме грацке.
 Честмир својој заповједи војсци,
 С леђа рече да нападне града,
 А са пр'једа да прејури кланце. —
 Силно дрвље привукоше граду
 Да се тако претурају кладе,
 Туре кладе над војничке главе.
 Под то дрвље стадоше јунаци,
 Силни јунак до јунака стао, —
 На рамена пометали дрвље,
 Све су дрвље ужетом притегли,
 Око себе пометали копље.
 На то дрвље прискочили други,
 На рамена пометали копље,
 Све ужетом привезали тврдо.

На ове су прискочили трећи,
А на треће скочили четврти,
А и пети, све до б'јела града,
Откуд бију огњевитим мачем,
Откуд сикћу убојите стр'јеле,
Откуд иду страховите кладе.
Ал Пражани одољели сили,
Прескочили зидине на граду,
Грацку силу напанули љуто!
У граду је повикала војска:
„Чуј Војмире! изведидер ћерку,
Хој изиђи из тамнице љуте,
Ево дана! иди тамо ст'јени,
Ту ћеш видјет' како Крувој паде,
Од сјекире, од јуначке руке!
Иде Војмир, у зору изиђе,
Изишао са л'јепотом ћерком,
И у крви опази душмана,
Опазио Крувоја бијесног.
Св'јету Честмир повратио пљачку,
С пљачком оде и лијепа мома!
На том мјесту уз то јарко сунце,
Војмир хтједе запалити жртве,
Ал му вели војевода Честмир:
„Војмире! подижи се брате,
Нама ваља још душмане бити,

Пошље ћемо запалити жртве.
 Хајде! хајдмо! на Власлава б'јесна,
 То је воља живијех богова!
 Докле сунце удари на подне,
 Ваља нама оном мјесту доћи,
 Гдје побједу кликнуће јунаци.
 Хајде! узми душманско оружје!
 То Војмиру веље мило било,
 Закликтао да с' разлеже гора,
 Од тог гласа све се дрвље тресе,
 Виче Војмир, боговима виче:
 „Немојте се ражљутит' богови,
 Што вам слуга не сажеже жртве,
 На данашњем на лијепом сунцу!“
 На то њему бесједио Честмир:
 „Боговима остадосмо дужни,
 Сад нам ваља на душмане поћи.
 Сад узјаши ждраловита коња,
 Прећи горе као муња сјајна,
 Прећи горе, иди у дубраву,
 Тамо с' пута има једно кршје,
 Боговима омиљело јако,
 За побједу што си придобио,
 Придобио — сада и одсада,
 Ту ти спали боговима жртве!
 Пре нег сунце на небу огране,

Бићеш јунак на оному мјесту.
Пре нег сунце за корак корачи,
Један крочи и крочи за други,
Трећим кроком обасјаје шуме,
Ту на бр'јегу сустигнуће војска,
Гдје ти палиш боговима жртве,
И ту ће се поклонити сваки,
Сва се војска хоће поклонити!“
Војмир својег узјахао коња,
Прође горе као муња сјајња,
А на кршју, у дубрави с' пута,
Ту он пали боговима жртве,
Пали жртве за велике боје,
За пређашње, за идуће боје.
Боговима жртвов'о јуницу;
Црљен длака на кожи јој сјала!
На ливади једноме пастиру,
За њу даде својег врана коња,
Даде коња, и са коњем узду!
Пламти жртва, иде војска силна,
Из долине иде у дубраву,
Сваки за се, и оружје носи, —
Иде војска, гласно попијева,
Сваки јунак уз жртву се клања,
Сваки здравља боговима славу!
Кад пошљедњи огњу се упути,

Војмир јунак узјахао коња,
 Пошљеднима натовари плећа —
 Натовари што оста од жртве!
 Оде војска како сунце иде,
 Док не дође препека на подне,
 Ту их чека Влаславова војска,
 На равнини Власлава је сила,
 Сила стоји од горе до горе,
 Пет је пута од Пражана већа,
 Стоји клика од силна војника,
 Грђи лавез од грднијех псина!
 Од те силе препану се Војмир,
 Војмире бесједио тихо:
 „С таком војском војевати мучно,
 Зар палица да одбије коца.“ —
 На то њему одговара Честмир:
 „„То је лјепо у потаји зборит’,
 Ал и лјепо спремити се свему!
 Како глава да провали ст’јене?
 И лисица залудиће бика!
 Овдје нас ће прегледати Власлав,
 Хоће нашу пребројати војску, —
 Брзо доље, око овог брда,
 Око њега обрћимо војску:
 Стражње напр’јед, пр’једне на зад дајмо!“
 То учине обје војеведе,

Сва се војска око брда вије,
Девет пута обрну се војска!
То душману вељу страву даде,
Учини му да је тушта војске.
По шипрагу растури се војска —
Да душману засвјетли оружје
Од оружја да засвјетли гора. —
У тај мах се подигао Честмир,
Диже бутуњ — диже четир чете.
Али у мах искочио Трасе,
Трасе скочи иза крша ледна,
Са леђа је удрио душману,
Уђе страва, распршти се војска.
За њом Војмир подигао војску,
Ка излазу препречио пута,
На Власлава удари са стране. —
Стоји цика по гори зеленој:
Канда гора на гору се дигла,
Канда своје поламљали дрвље.
У том Власлав скочи на Честмира,
Но је њему прискочио Честмир,
Удари га, удари га опет,
Паде Власлав на земљицу црну!
На земљици превија се страшно,
Лјево десно превија се Власлав,
Ал не може подигнути главе:

Јер Морена посула га ноћом!
 Од Власлава силна крвца шикће —
 Шикће крвца по зеленој трави
 А са траве по земљици сувој, —
 И из уста ижљећела душа,
 Оде у вис, лети тамо амо,
 Оде душа по зеленом дрвљу,
 Л'јећела је док не згори т'јело!
 Власлава се препанула војска,
 Бјежи горе, доље бјежи војска,
 Све се крије да ј'не види Честмир —
 Што Власлава јесте надјачао!
 Посл'је боја разлеже се радост,
 Неклан кнеже разабрао радост —
 Весело је сагледао пљачку!!

ЉУДИША и ЉУБОР.

Запамтите стари млади,
 Запамтите страшни мејдан!
 Једном бјеше кнез полапски,
 Бјеше кнеже веће богат,
 Бјеше славан, бјеше добар.
 Славни кнеже им'о шћерцу,
 Јединица л'јепа шћерца
 Свима мома омиљела.
 Бија мома веће дивна:
 Лесте мома танка струка,
 У моме је б'јело лице,
 На лицу јој румен цвати,
 Очи су јој сјајно небо,
 На рамену русе власи,
 У моме је б'јело грло,
 По врату се власи вију —
 Вију с' власи на увојке! —
 Једном кнеже прати слугу,
 Све властеље зове кнеже,
 У дворе на гозбину.

Када дође бијел данак,
 Сва господа скупила се,
 Из далека долазила,
 Све на славу на весеље.
 Засвирале л'јепе сврке.
 Сва господа иду кнезу,
 Сви се кнезу поклонише,
 Сви кнегињи поклон чине,
 Клањају се л'јепој шћерци.
 За столове посједаше —
 Све по реду старјешине.
 За једење носе дивљач,
 Носе пиће замедљано,
 Господа се веселише,
 Бјеше слава превелика!
 По свом тјелу оде сила,
 Осили се свако срце!
 Онда кнеже бесједио:
 „Знајте браћо с чега збора,
 С чега сте се сакупили!
 Хоћу браћо да ја знадем
 Које моја узданица!
 И у миру јесте мудро
 И на бојак помислити,
 Јер сусједи јесу Н'јемци!“
 Рече кнеже, преста тихо,

Сва господа поскочише,
Од столова устануше.
Сви се кнезу поклонише,
Чине поклон св'јетлој госпи,
Клањају се дивној ћерци.
Опет трубе затрубише!
Спремише се сви мејдану —
Баш пред двором и на луци.
А на двору, на чардаку,
Сједи кнеже, страрјешине,
Сједи госпа, са госпама,
Уз Људишу стоје моме.
Рече кнеже племићима:
„Ко ће први мејдан бити
Ја ћу кнеже наредити!“
Стребора је кнеже избр'о.
Стребор зове Људислава.
Узјахаше своје коње,
Узедоше буздоване,
На мејдану побише се,
Дуго су се превијали,
Буздоване поломише,
Обојица сустадоше,
Са мејдана отидоше.
Ударише таламбаси
Засвираше л'јепе сврке! —

Славни кнеже бесједио :
 „Ко ће други на мејдана
 Нека рече св'јетла госпа!“
 На Српоша каза госпа,
 Српош зове Спитибора,
 Обојица коње јашу,
 Буздоване собом носе.
 Српош тјера Спитибора,
 Из седла га истиснуо ;
 Ал он коња одјахао,
 Потегоше бритке сабље,
 Ударају црне штите
 Од штитова искра сјева ;
 Спитибору срећа дође,
 Српоша је ударио,
 Паде Српош на земљицу.
 Сад обоје уморени
 Са мејдана отидоше ! —
 Забубњаше силни бубњи,
 Пак је кнеже бесједио :
 „Ко ће трећи на мејдана
 Нека рече сад Људиша !“
 Љубора је мома звала,
 Љубор зове Болемира.
 Обојица коње јашу,
 Уз се носе буздоване ;

Обојица јуриш чине,
На копља су јуришали;
Болемире с' коња паде —
Далеко му паде штите,
Уклоне га са мејдана.
Засвираше сваке сврке!
Са мејдана Љубор виче,
Љубор зове баш Рубоша.
Рубош брзо узјахао,
На Љубора насрнуо,
Но је Љубор хитра скока,
Мачем копље дочекао,
Мачем копље пресјекао,
Удари га посред главе;
Рубош паде са коњица, —
Са мејдана однеше га. —
Тада бубњи забубњаше!
Љубор виче властелине:
„Ко ће са мном мејдан дјелит'
Нека амо јунак дође!“ —
Сва господа ником гледе,
Међу собом зборе чине;
На мејдану Љубор чека! —
У том Здеслав копље диже,
Натакнуо бичју главу,

Парипа је поскочио,
 Љубору је бесједио:
 „Мој ми прадјед бика свали,
 Отац Н’јемце растерао;
 Дед’ окуси моју силу!“
 Јунаци се ударили,
 Главама се ударили,
 Обојица с коња пали,
 Дочепали оштре маче,
 Стојечки су војевали,
 Обојица мачем машу,
 Од мачева стоји звука;
 У том Љубор искочио,
 Удари га по калпаку,
 Раздвоји му калпак с’главе,
 На хорду му хорда паде,
 Избио му на далеко, —
 Здеслав паде на земљицу!
 Ударише таламбаси,
 Затрубише силне трубе.
 Са мејдана Љубор иде,
 Господа га опколише,
 Одвели га славном кнезу,
 Одвели га св’јетлој госпи,
 Људиши га одведоше.

Људиша му в'јенце вије,
Од растова л'јепа лишћа,
На главу му в'јенац меће! —
Ударише таламбаси
Зајекташе л'јеле сврке!!

ЗАБОЈ, СЛОВОЈ и ЉУДЈЕК.

У гори је каменито кршје,
 На крш дође силовити Забој,
 Он погледа на сву земљу равну —
 У гледању ражали се љуто.
 Рони сузе низ бијело лице.
 Сједи дуго и премишља јаде,
 Скочи јунак на ноге лагане.
 Оде гором, оде шумом пустом,
 Оде брзо да потражи друга,
 Од јунака оде ка јунаку,
 Боговима посвуда се клања,
 Сваком збори њеколико р'јечи —
 Поклони се, пак отиде другом!
 Од тог доба проујали дани,
 Прође први, прође други данак,
 А кад бјеше трећи у поноћи,
 Ту долази неколика друга,
 К њима дође Забој јунак славни,
 Одведе их у долину равну,
 У долину а у густу шуму,
 Забој оде у најнижу дољу,

У долини у гусле запевао:
 „Чујте мене чујте ме јунаци!
 Чујте браћо свијетлога лица!
 У дољи ћу запевати пјесму,
 Моја пјесма из дубљине иде,
 Баш од срца веље засмућена! —
 „Умро бабо, и на вјечност оде;
 Он остави своју дјецу луду,
 Оставио своје вјерне љубе,
 Њима даде дједовину своју, —
 Умро бабо не рече ни рјечи:
 „„Ти ћеш брале замијенит' баба!““
 У очинство најурио туђин,
 Тај туђинац заповједа б'јесно; —
 Како живе у страному свјету
 Од зорице до мркога мрака,
 Тако овдје сад живљети ваља;
 Душман даде јединицу другу
 Једну жену вјереницу љубу —
 А од Весне пак све до Моране.
 Растераше нама копце тице,
 Туђе свеце у земљу нам шаље,
 Њима ваља приносити жртве,
 Њима ваља приклонити главе,
 На наше нам помислити није,
 Нит можемо донијети јела.

Гдје је бабо боговима пјев'о,
 Гдје је ноћу донашао жртве,
 То је дрвље посјекао душман,
 Богове нам разгрувао душман!“ —

„Ој Забоју, ој јуначки брате!
 Твоја пјесма јесте пуна јада;
 Пјеваш брате како Љумир пјева,
 Који диже Вишеград бијели,
 Који диже и сву земљу равну:
 И ти с' мене и сву нашу браћу!

Добра пјевца милују богови!
 Пјевај брате! богови ти дали,
 Дадосе ти јуначко срдашце!
 Забој глену Славојево око
 Све му око од љутине гори,
 Пак је Забој наставио пјесму:

„До два сина, до два млада момка,
 Излазише у горицу црну,
 Ту су своје избацали стр'јеле,
 Бацали се буздована перна,
 Један другом одбијао мача,
 Опружили своје б'јеле руке,
 Оставише оружје свијетло,
 Весели се повратили дому!
 Кад им млада ојачала рука,
 Кад њихова омудрала глава,

Кад им друга дорастила браћа,
На душмане ударише љуто; —
Запламтише као огањ живи,
Сви се врате домовини својој, —
Вратила се сва пређашња радост!“ —
Сва је чета саслушала пјесму,
Сви скочише и Забоју оду,
Сви га грле, у образе љубе,
Сви су мудре разметали зборе. —
У то доба превалио данак,
Изиђоше из те горе чарне,
По свој шуми расула се чета. —
Прође један, прође други данак,
Кад је трећи притиснула ноћца,
Оде Забој у зелену шуму,
За Забојем оде чета мала;
Оде Славој у зелену шуму,
За Славојем отишла је чета;
Сва се чета на војводе згледа,
У њих чета има вјеру тврду;
Сви на краља подигли оружје,
Сваки носи убојито срце.
Виче Забој и Славоју збори:
„Хајд’ Славоју! хајде оном брду!
То се брдо по свој земљи види,
Од тог брда, — гдје се сунце рађа,

Тамо јесте хладовита шума,
 Тамо ћемо с' руковати брате;
 Сада иди лисичијим ходом,
 И ја ћу се упутити тако!
 На то њему одговара Славој:
 „Нашто брате да се брду иде,
 Нашто с' брда да душмане бијем?
 Од овуда удримо на краља.“
 Ал је Забој прихватио рјечи:
 „Ако хоћеш да сатареш гују,
 Ваља њојзи размрскати главу,
 А тамо је та њезина глава!
 По свој шуми раздвоји се војска,
 Једни десно, једни оду лјево,
 Једни пазе Забојеве рјечи,
 Други иду за Славојем храбрим,
 Сви одоше ка плавоме брду!
 Кад је пети освануо данак,
 Дају руке дају вјеру тврду;
 Прегледаше сву краљеву војску,
 „Сву Људјека сву душманску војску,
 Једним махом сатрти нам ваља.
 Ој Људјече ти краљево робље,
 Јеси робље над краљевским робљем,
 Реци својем господару крвном
 Госпоштина нестаће му брзо!“

Сад се Људјек ражљутио љуто,
И он зивље све редом војнике;
Од сунашца засјајело небо,
У тој сјаји свијетлила војска,
Сва се војска к боју припремила,
Сва изгледа на Људјека рјечи! —
„Славој брате иди лисјим ходом,
Ја ћу њима на сусрет изићи!“
Њих је Забој с прједа сусретнуо,
Сусрете их као силна туча;
С леђа их је појурио Славој,
Појури их као грдна туча,
Вели Забој војевода славни:
„Глени брате! ти смлатише свеце,
Ти нам наше растј'ерали тице,
Ти нам наше посјекоше дрвље, —
Сад богови помоћиће нама!“
У тај мах је искочио Људјек,
Искочи оде на Забоја,
И Забој је на мејдан изишо,
На Људјека мрко погледује;
Из све шуме сам се грмаљ види.
Пред војском је изишао Забој,
Људјек диже огњенога мача;
Три је коже пресјекао штиту.
Забој баца буздована перна,

Људјек јунак са мејдана скочи,
 Буздован му одскочи на дрво,
 Паде клада на Људјека војску,
 А у војсци до тридесет друга.
 Виде Људјек ражљути се љуто :
 „Ој крвниче убојицо љута,
 Ходи мачем да дјелимо мејдан!“
 Забој маше огњевитим мачем,
 Душману је окрњио штита, —
 И Људјек је потегао мача,
 Мач му спаде са кожена штита.
 Ту се оба распале јунака,
 Обојица, немилице сјеку,
 Све на себи јесу исјецали,
 Све около попрскаше крвцом —
 Својом крви попрскаше војску
 Којано се међу собом бије.
 Већ је сунце превалило подне,
 Потље подне око ноћце тавне :
 Још се војске на мејдану биле,
 Нит је једна надвладала другу,
 И ондје се под Славојем било :
 „Ој крвниче, у теби је бјесе!
 Зашто нашу испијаш нам крвцу?“
 То изрече Забој јунак храбри,
 Па дохвати буздована перна,

Но је Људјек хитро отскочио ;
Забој већма буздована баца,
За душманом љети буздоване,
Раздвојио Људјекова штита,
Пак му онда раздробило груди,
Од те силе устраи се душа,
Буздоване истури и душу,
Пет је хвата однесе међ војску.
Уђе страва, стаде јаук војске, —
Ал попјева Забојева војска,
Од радости заискрале очи.
Виче Забој како грло може :
„Глен’те браћо! богови помогли,
С боговима побисмо душмане.
Једни десно други хајте лј’ево,
Амо своје дојашите коње.
Нек се ори по свој гори чарној.“
„„Ој Забоје наш јуначки брате!
Не престани гонити душмане!““
Скочи Забој и отвори штита,
Узе мача, узе буздована,
Узе мача за душманом оде:
Бија лелек, и бија бјегања,
У сву чету уђе страшна страва,
Зарад страве оде са мејдана,
~~Познанике пребродила рјека,~~

И од страве повикује тужна;
 Сва је црна заорила гора!
 „Сложно браћо појахајте коње!
 По свој земљи тјерајте душмане,
 Врани коњи светите се њима!“
 Јесте чета узјახала коње,
 Појурили на душмане крвце,
 Прејездише свуголику равну,
 Лјево десно остадоше горе,
 Све се њима измиче за леђа,
 Док зашуста валовита рјека:
 Ту достиже Забојева војска,
 Сва по реду прегазила воду
 Познанике пребродила рјека,
 А душмане многе потопила!
 Као што јастрјѣб своја шири крила
 Пак полјеће за малим тицама,
 Тако с' шири Забојева војска,
 Свуда јури, свуд бије душмане,
 Гдје сустигне копитама гази,
 Дању ноћу једнако их тјера,
 Гонила их и по ноћи тавној,
 А по ноћи данку на уранку!
 Опет шушти валовита рјека:
 Ту достиже Забојева војска,
 Сва по реду прегазила воду,

А душмане многе потопила!
„У планини у горици чарној,
Ондје нек се наврши освета!“
„Ој Забоје ој јуначки брате!
Наше горе далеко вијесу,
Од душмана оста нешто мало,
И то мало нашу милост моли,
Вратимо се постојбини нашој;
Дед Забоје ти са оне стране,
Ја ћу овуд краљево пљачкати!“ —
По свој земљи душе силни вјетар,
По свој земљи јури силна војска,
Десно л'јево свуда силу војске,
Свуда војска гласно попијева.
„Гледај брате! гледај горе чарне!
Тамо бози побједу нам дали!
Тамо многе полијећу душе —
Са дрвета на дрво зелено.
Њих се тиче и звериње боји,
Само соје за то и не маре!
Хајде брате хајде гори црној!
Све лешине укопати ваља,
Боговима ваља дати хране,
Боговима ваља чинит' жртве,
Запјевајмо њима миле пјесме,
Принесимо душманско оружје!“

З Б И Х О Њ.

Са дрвета пољетио голуб
 Са дрвета на дрво пол'јеће,
 Голуб љети по шуми зеленој,
 Гуче јадан, гуче своје јаде:
 „Ој шумице! шумице зелена,
 По теби сам весео летао,
 Летао сам с голубицом драгом.
 Ој ухвати, однесе је Збихоњ,
 Ој однесе својем б'јелом граду!“ —
 Око града обилази момче,
 Младо момче уздише за момом,
 Сједе момче а на кршу града,
 Сједе јадан он'јемљео млађан. —
 Лети голуб, голуб јаде гуче,
 Младо момче подигнуло главе,
 Диже главу и голубу рече:
 „Ој голубе да тешко је теби!
 Зар ти кобац ухватио другу?“
 „,,Ти Збихоње на бијелом граду
 Вјереницу одведе ми љубу,

Ој одведе ка бијелу граду!““
 „Да си тицо јуначкога рода,
 Са копцем би дијелила мејдан;
 Ти би своју уграбио драгу,
 Да су теби твоји нокти оштри;
 Ти би тица умртвила копча,
 Да си тицо од тврдога кљуна!“
 „„Скочи момче, иди на Збихоња!
 Јеси млађан јуначкога срца,
 Имаш млађан свијетло оружје,
 И ти имаш тешка буздована.““
 Скочи јунак, и долину прође,
 Кроз долину и ту густу шуму;
 Паше јунак свијетло оружје,
 Латио се буздована тешка,
 Похитао ка бијелу граду,
 Када дође, бија црна ноћца,
 Он удара буздованом тешким,
 С б'јела града повикала стража,
 Какав јунак бије б'јела града?
 „„Један ловац““ — одговори јунак!
 Отворе се на капији врата.
 Оде даље, бије друга врата,
 Отворе се и та друга врата!
 Пита јунак, гдје владика Збихоњ?
 „Збихоњ шједи на горњем чардаку!

Ондје шједи Збихоњ крвник љути,
 Ондје шједи а дјевојче плаче!“
 „„Чујли ловца, отвори му врата!““
 Збихоњ не хтје отворити врата.
 Баци момче буздована перна,
 Буздованом отворио врата,
 Би Збихоњу размрскоа главу. —
 Млађан јунак заиђе по граду,
 Све је редом побио по граду, —
 Отишао вјереници љуби,
 У ње лежи, до свитања лежи! —
 Кад бијели освануо данак,
 Кроз гранчице провирило сунце:
 Нова момку осванула радост,
 Што он грли своју дивну мому!
 У љубавце опазио тице, —
 Пита моме чија ли је тица?
 „Ту је тицу ухватио Збихоњ!
 Ухвати је као што ме ухвати,
 И тако је у сужањство дао.“ —
 „„Иди с града по шуми зеленој!““
 Оде тица у ту шуму густу,
 Љетела је и тамо и амо,
 Са дрвета на дрво прелеће,
 Голубица нађе својег друга,

С њим лијеже на гранчици једној!
 Млада мома радова се момку:
 Мома ходи и тамо и амо,
 С њиме ходи куд јој срце рече,
 С њиме л'јеже на душеку једном!

КИТА ЦВИЈЕЋА.

Душе ветар
 Са кнежевских гора;
 Лепа мома
 Ка потоку пође.
 У ведрине
 Набирала воду!
 Кита цвећа
 По водици плови,
 Румен ружа
 Љубичица плава!
 Хоће дева
 Да улови цвећа,
 Спаде јадна
 У водицу хладну! —
 Да ја знадем
 Кितिце красна,
 Ко је тебе
 У земљу сиј'о,
 Ја бих њему
 Златан прстен дала! —

Да ја знадем
 Кितिце красна,
 Ко је тебе
 Савез'о ликом,
 Ја бих њему
 Трепетељку дала!

Да ја знадем
 Кितिце красна,
 Ко те пусти
 На водицу хладну,
 Бих му дева
 С главе венац дала!

АЛТОНОВ ДИВ
 МОЛНЕ ВЕ
 ЛАТОНА ДИВТИ
 РАСТ ОЈ ОН
Ј А Г О Д Е.
 УЧУН ХИО С
 ВАСЕ УДЛОНА

Оде драга у шумицу
 Да јагоде бере,
 Забоде се оштро трње
 У бијеле ноне!
 Сада моја љубазница
 Не мож' ногом маћи!

Ој ти трње, оштро трње
 Што си је уболо?
 За то ћу те оштро трње
 По шуми сатрти! —

Чекај драга у том хладу
 Чекај у шумици,
 Ја ћу сада са ливаде
 Довести бијелца!

Б'јели коњиц на ливади
 Густу траву пасе,
 А у хладу моја љуба
 Љубазника чека!

У том хладу у шумици
 Закукала мома:

Шта ће рећи моја мајка:

Кукавице дево! —

Свагдар мени рече мајка

Чувај се од момка!

Зашто да се момка чувам,

Кад су добри људи?

На то млађан ја дојездих

На коњицу б'јелом,

Скочих с коња, привезах га

За сребрну узду!

Деву грлим к срцу вијем,

Пољубих јој уста,

Заборави красна мома,

У ножици трње!

Ту се млади миловасмо

Докле сунце с'јало, —

Хајде драга хајде дома

Смириће се сунце!

Брзо скочих на коњица,

На мојега бјелца,

Узох злато у наручје,

С њоме одох дома!

Ј Е Л Е Н.

По горици јелен бежи,
 Кроз горицу поскакује.
 На јелену лепи рози,
 С роговима гором скаче,
 Скаче јелен хитрим скоком!

По горици момак хода,
 Јунак иде на бојиште,
 Собом носи он оружје
 Да душманску тера чету!

Нестануло младог момка,
 Препану га љути душман,
 Појури га удари га,
 Удари га посред срца,
 Од жалости шума јечи,
 Истури му млађан душу,
 Кроз грло му душа прође,
 Кроз уста му душа прође!

Гле! ту лежи млађан јунак,
 По земљици тече крвца,
 Земља крвцу попила је, —

Он остаде у свих дева,
У смућеном оста срцу!

Јунак леже у земљицу,
На гробу му раст порасте,
Раширио своје грање.

Ту долази млад' јеленче,
Поскакује хитрим скоком,
Зелену се успе лишћу.

Долећују копци тице
Ка зеленом оном расту,
И на грму покракују:
„Са душмана паде јунак,
Њега моме оплакују!“

Р У Ж А.

Авај ружо румена
 Што си рано процвала?
 Процвативши премрзла?
 Смрзнувши се увела?
 Увенувши опала?

Синоћ дуго седијох
 Док певци запеваше,
 Не могох дочекати,
 Сав сам луч испалила.

Дође санак, снѣ ми се,
 У сну јадној снѣ ми се:
 Са деснице са руке,
 Златан прстен спаде ми,
 Драги камен спаде ми:
 Драги камен не нађох
 Не дочеках мог војна!

КУКАВИЦА.

Насред поља раст порасте,
 На расту је кукавица,
 Закукала заплакала,
 Што јој није премалећа.

Како би нам жито зрело,
 Да је вазда премалећа?
 Кад би воће сазревало,
 Да је вазда лепо лето?
 Како би нам класје мрзло,
 Кад би вазда јесен била?
 А како би деви било,
 Да повазда сама буде?

СИРОТА.

Ој ви шуме, густе шуме,
 Милетињске шуме!
 Зашто с' шуме зелените,
 Зими и по лету?
 Радо бих ја не плакала,
 Срце не смутила,
 Ал реците добри људи,
 Ко не би заплако:
 Де мој бабо, бабо мили?
 У гробу ми лежи!
 Де ми мајка, добра мајка?
 Трава на њој расте!
 Немам брата, ни сестрице,
 Војна ми узели!

Ш Е В А и Д Е В А.

Плеви мома конопље,
 У госпоцком двору!
 Шева деву питала,
 Зашто је жалосна?
 Ој ти шево малена,
 Зар да се веселим?
 Одвели ми драгога,
 Одвели га у град!
 Да ја имам перенце,
 Књигу бих писала,
 А ти шево малена,
 С њоме би летила!
 Немам пера, ни листа
 Да ја књиге пишем,
 Драгог песмом поздравим,
 Да ја овде венем!

У двору му кукурече

С К У П Ш Т И Н А.

Сваки бабо влада своју чељад:
 Људи ору, жене рубље рубе:
 Премице ли од чељади глава,
 Сва ту ђеца управљају благом;
 У племену изберу владика,
 Који за њих у скупштине ходи
 Са лесима, кметма, владикама.
 Кмети, леси и владике суде,
 Утврђују по закону правду.

ЉУБУШИНСУД.

Ој Влтаво зашто мутиш воду?
 Зашто мутиш сребровиту воду?
 Зар те љута узмутила бура:
 Нанијевши тучу са небеса,
 Исплакавши зелене горице,
 Исплакавши злаћену смоницу?
 Како с' не бих узмутила вода,
 Кад се сродна завадише браћа,
 За очинство и за дједовину?
 Два се брата завадила љуто:
 Завади се Хрудош са Отаве
 Са Отаве криве златоносне,
 Завади се Стаглав са Радбузе,
 Оба брата, оба Кленовића,
 Рода стара Поцеловог Тетве:
 Који дође са Чеховом војском,
 Дође амо преко три ријеке.
 Тад долеће тица ластавица,
 Долетјела са Отаве криве,
 Летјела је, на прозор се спусти,

На Љубуше злаћеноме двору,
 На очинство на Вишеград бјели.
 Сједи тица закукала јаде. —
 Кад је чула посестрима сеја
 Посестрима у Љубуше двору:
 Кнегињу је замолила сеја,
 Зарад кавге да учини правду,
 Нек сазове своја оба брата,
 Нек им суди по закону правду,
 Књигоноше пратила је госпа:
 Сватославу од Љубице бјеле,
 Гдје је младо поносито грмље,
 Љутобору с доброславска брда,
 Гдје Орлицу усукује Лаба,
 Ратибору с крконошких гора,
 Гдје је Труте погубио змаја,
 Радовану са Камена моста,
 Јарожиру с ријечна бријега,
 Стрезибору са Сазаве хладне,
 Самороду са Мже сребровласе,
 Шаље књигу, старјешине зове,
 Зове кмете, лехе и владике,
 И Стаглава и Хрудоша зове,
 Зове браћу што се завадише,
 Скупише се леси и владике,
 Вишеграду

Иду редом старјешинством иду!
 Сједе госпа у бијелом руху,
 У скупштини на очино мјесто.
 У скупштини изиђоше моме,
 Које моме оглашују правду:
 Једна носи од закона књиге
 Друга мача што покара кривду.
 Пред момама гори огањ живи,
 Гори огањ штоно гласа правду,
 Доље стоји посвећена вода.
 Са столова подигла се госпа,
 Уста горе, и Љубуша рече:
 „Моји кмети, леси и владике!
 Мојој браћи пресудите правду,
 Што међ собом учинише кавгу.
 Обојица за очинством јагме,
 По закону вјечитих богова:
 Ил да оба уживају благо,
 Ил да благо напола раздјеле.
 Моји кмети, леси и владике!
 Пресудите ове моје р'јечи,
 Ако тако ваша памет каже,
 Ако кмети ви мислите боље,
 Учините друкчију пресуду
 Да се оба измире ми брата!“
 Клањаху се лехи и владике,

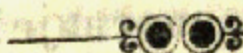
Међу собом тихо збор зборили,
 И хвалили пресуду њезину! —
 Кад владике савршили зборе,
 Љутоборе с Доброславска брда
 Вако слово бјеседио кмете:
 „Чуј кнегињо на злаћеном стоцу!
 Ми смо твоје премислили рјечи,
 Збирај гласе по народу својем!“ —
 Гласе купе моме судијнице,
 Скупише их у судове свете,
 Дадше их да огласе леси.
 Радоване са Каменог Моста
 Хоће гласе да избираја редом,
 И већину да народу јави —
 Који народ на судишту бјеше,
 На судишту да пресуди правду. —
 Радоване изговори рјечи:
 „Оба брата Кленовића рода,
 Рода стара Попеловог Тетве:
 Који Чеха предводио војску,
 Дође амо преко три ријеке,
 Овако се измирила браћа,
 Обојица да владају добром!“ —
 Уста Хрудош са Отаве криве,
 По утроби разли му се жучи,
 Од љутине задрхта му тјело,

Махну руком продера се страшно :
 „Тешко гњезду ком се змија ближи
 Горе људма којим жена влада ;
 Мушки мушком нек у земљи влада,
 Све очинство припада првенцу!“ —
 Тад Љубуша проговори рјечи :
 „Моји кмети, леси и владике!
 Ви сте чули ту погреду моју :
 Изреците по закону правду,
 Ја вам не ћу пресуђиват' кавге ;
 Равна себи изберите мужа,
 Да вам влада као љуто гвожђе,
 Женска рука јесте за вас слаба!“
 Ратиборе с крконошких гора,
 Устануо вако бесједио :
 „Срам би био да тражимо правду
 У Нјемаца у душмана наших :
 У нас правда по закону светом,
 Које право довијеше оци,
 Кад нам оци

ПЈЕСМА под ВИШЕГРАДОМ.

Хој ти наше сунце
 — Вишеграде тврди!
 Ти поносно стојиш
 — На стрмену стојиш,
 Ти јеси на стјени
 Туђинцу на страву!
 Под тобом ријека
 бистра протиче:
 Протиче ријека
 Влтава брза.
 По крају ријеке
 Влтаве чисте,
 Има силу шибља
 залађа мила.
 Ту славујак мали
 весело пева,
 и жалосно пева:
 Као што срце радост
 ил осећа жалост.
 Да сам ја славујак

у зеленом лугу!
Брзо бих летио
куд мома ходи
Вечером доцне,
Кад све милост буди
Све што је живо
са великом тугом
њу изгледа.
И ја јадник тужим
за тобом лепа!
Милујдер! — —

П Р И М Е Д Б Е.

У предговору напоменуо сам да ћу нешто рећи и о хисторичкој вриједности рукописа краљодворског. Нама ваља знати од којег су времена поједине краљодворске пјесме. Онда ћемо тим бољма пресудити њихову значност: јер што је давнашње а ваљано, то је тим вриједније и тим знатније! — Нама ваља знати и истинитост онијех дјела која се спјевају у краљодворскијем пјесмама. Кад дознамо да се збило као што се пјева у овијем пјесмама, — онда ће нам још важније бити краљодворске пјесме. Онда Срби који не вјерују народнијем пјесмама као народнијем дјелима, увјериће се да и наше старије пјесме могу нам нешто рећи о негдашњем српском животу. Ова истина тим више вриједи, чим бољма знамо да наше старе пјесме по народу иду од уста до уста.

Учени чешки књижевници прије неколико љета — у краљодворском рукопису нађоше многе знатности за свој давнашњи народни

живот. Од како је слободног учења, од како се науке уче и на славенскијем језицима, од како на прашке високе школе дође Челаковски и Воцел и. д. од тог доба и за краљодворски рукопис рађа се ново доба. — Прије њеколико љета Шафарик и Палацки потање разабраше филологички и хисторички — „Љубушин суд.“ — Лани г. Воцел, у својем учењу „Чешке старине“ неко вријеме претресао је и краљодворски рукопис. Љетос преко све зиме претреса г. Челаковски у својем учењу краљодворски рукопис.

Све ово разбирање овог рукописа од толикијех ученијех људи свједочи о знатности овог рукописа. — Из овог можемо помислити ми Срби од какве веље вриједности јесу и наше народне пјесме. Само глупи, могу презирати наше пјесме, — само глупи могу их називати „свињарске пјесме.“ — И о овој жалосној истини морадох рећи, да се застиде они, који грде оно, што им ваља штовати као народну светињу!!

Сада ћу к самој ствари. — У овом својем пријеводу поређао сам пјесме у оном реду у којем су биле у правом рукопису. Неки преводитељи уређују пјесме по хисторичкој старини: „Љубушин суд, — Забој,

Славој и Људјек, — Честмир и Власлав, —
 Јелен, — Олдерик и Болеслав, — Пјесма под
 Вишеградом, — Збихоњ, — Бенеш Херманов, —
 Људиша и Љубор, — Јарослав, — за овима
 међу оне ситне пјесмице. — Ја сам их задржао
 у реду у којем су нађене. У том реду и сада
 ћу о њима говорити.

ОЛДЕРИК и БОЛЕСЛАВ.

У овој пјесми пјева се о чешкој
 побједи над Болеславом пољским кра-
 љем — о ослобођењу Чешке од Пољака.
 То се збило с почетком септембра,
 године 1004. Од ове пјесме нашао се
 од прилике трећи дио. Из листића од
 другијех листова види се да се пјесма
 почињала: Ј(аромир). — Ова пјесма
 мисли се да је спјевана одмах при
 оном догађају, јер се слаже са истином
 хисторичком.

Из ове пјесме видимо каква онда бија
 околина прашка: Видимо да су се старјешине
 сјетовале по горама баш као и српски Црни
 Ђорђе и друге старјешине.

„Он отиде у ту гору чарну,“

„Гдје збор зборе до седам владика:“

Владика. Ова ријеч нама Србима и дан данас врло је позната. Што се ова ријеч у нас задржала, ко зна дал и код нас у старијем народном животу није оно значила што је значила код Чеха и другијех Славена? У Чеха најпређе „владика“ бија старјешина од племена. Доцније веле да је био старјешина племичке породице. „Владике“ бијаху и главне судије при јавнијем судовима. „Владике“ бијаху господари од неке крајине. Доцније бијаху као неки витези. Најпосље и савјетници од мјеста звали се владике. — Да је код нас Срба у Црној Гори и данас господар „владика“ — не знам дал у тому није старије и знатније сано-вништво нег што обичним очима видимо и обичним устима зовемо? Ову ствар требаће да прогледа хисторик који нам се роди! Што је у Црној Гори и господар земље и цркве „владика“, и то би за старину било знатно — баш као што је ријеч kňez — kňaz = кнез, kniže!! О овој ствари ваља нам више премишљати нег што до сада учинисмо!!

Влтава јесте ријека која и дан данас протиче — али — сриједом Златног Прага. На Влтави сада има каменити и гвоздени мост. Влтава дијели малу страну од старог и новог

мјеста. На Влтави јесте оно „острво мудрости“ на којем у великој дворани 1848 године бија велика славенска скупштина!

„Скочи кнеже и владике с њиме.“

Од овуд се види, да „кнез“ бија већа старјешина, а „владика“ мања.

БЕНЕШ ХЕРМАНОВ.

Из ове пјесме види се побједа чешка над Саксонцима. Војску чешку предводио је Бенеш син Хермана. То се збило 1203 године, кад је краљ чешки Премисао Отакар I отишао к цару Оту IV. Онда је у Чешку ударила војска Маркграфа од Мејзна да освети одбачену краљицу Аделу. О Бенешу, Хермановом сину, говор је у хрисовуљама од 1197 до 1220, — бија каштелан у Будишину (1217 до 1220).

Од овог, или од његовог брата Маркварта јесу садашњи грофови чешки Валдштејн — из којег племена јесте и они у историји знаменити Валенштејн.

Горличке горе. На саксонској граници горе под именом: Görlitzer Berge.

Троске. Двије покрај себе горе. На свакој виде се старе градине. Један се зове „Панна“ (дјева) а други „Баба.“

Груба скала. Ваљда је било мјесто у

којем је сједио Бенеш. И сада у окружју Младоболеславском има врло стари замак, скоро обновљен на високом брду, који се зове „Груба Скала.“

Цјепови. Ово је слово једно са нашијем Цјепати, цјепак, цјепало, цјепаница, ама ја га бар не нађох у рјечнику Вуковом. Цјеп у Чеха јесте нека справа — као дужи и мањи штап притегнут карикама или кожом — с којом се жито млати. — С оваким оружјем као наши с коцевима ратовали су стари Чеси. И Хусите под Жишком овако су војевали, — баш као што Пољаци војују са косама!

Из ове пјесме види се како су Нијемце грабили све што су дочепали!

Ј А Р О С Л А В.

Ова пјесма у краљодворском рукопису стоји под именом „О великим бојевима Хришћана са Татарима.“ У овој пјесми спјеван је рат који је ратовао Јарослав од Штернберга године 1241 код Олмуца. Онда бијаху Татари побијени а Морава се тако ослободи. Названи хан Кублај владао је године 1259 до 1294. С тога се чини да је ова пјесма спјевана на крају XIII вијека. И по самом пјевању види се да је она најновија у рукопису.

Сви Славени имамо по некоје овако дјело којим смо ослободили Еуропу од Монгола. Овдје у овом добу Чеси су је спасли.

Оломуц јесте главно мјесто Моравске.

Хостајнов. Гора ниже градића Бистрица. Недавно ту се још видели опкопи који су били још од онијех бојева.

„И пођоше камо иде сунце:“

То је другијем ријечма: пођоше к западу.

Вестоњ. О овому мисли се да је био неки Англес. Он је овдје као нека издајица.

„Бјежи тамо гдје се сунце рађа:“

Одоше Татари к истоку.

Ханл. Јест неки дио земље Моравске. Становници њезини зову се и дан данас Ханаци. Ови исти имају још и данас чист славенски живот. Год. 1849 у Напретку бија описано како су Ханаци цара дочекивали и запиткивали за дану слободу. Ханаци 1849 сабору државном у својем Кромјерижу учинише походе и дадоше му писмено повјерења.

ЧЕСТМИР и ВЛАСЛАВ.

Ова пјесма по рукопису припадала је књизи Ш. глави 27. Овдје се спјева бој Честмира или Чтмира против Власлава кнеза Лучког или

Жатечког, а то, по заповјести Неклана кнеза. Ово се збило у првој половини IX вијека, — и о том више говоре Козма, Далимил и Хајек! — најстарији чешки хисторици!

Из ове пјесме за старину чешку може се доста дознати:

„Узе штита а од двоја крака“

Из тога и из горњег реда види се да им штитови бијаху црни, доље да имадоше као два зупца. Ове зупце ваљда су у земљу убацили те тако иза штита као иза грма бранили се од душмана!

И овде нешто је налик са војевањем српским под Црним Ђорђем. Он је заповједио да се од прућа сплету неке справе. Како су се звале не знам. Али знам да су ту справу држали пред собом те тако се бранили од душмана. Ово су чинили кад их је мало било а душмана силу!

„Под сво дрвље богу жртве чини:“

И ако онда Чеси не бијаху Хришћани, опет се из овог реда у њиховом духу види она славенска пошта према вишем животу! Онда су под дрвљем палили жртве; налик на палење тамјана и свећица!

„На том мјесту уз то јарко сунце

Војмир хтједе запалити жртве.“

И овдје види се дух славенски који ни у добру не заборавља својег добротвора! С мјеста хоће да се одужи злу, а с мјеста и добру.

„Тамо с пута има једно кршје
Боговима омиљело јако“

Из овијех редова дознајемо мјеста на којима палише боговима жртве стари Славени. Види се да то бија на стијени на кршу. Стари Славени мишљаху да нека мјестајесу боговима милија за жртве, и то мјесто ево видимо да бија крш.

По овој науци у овијем редовима садашњи старинства испитатељи траже старине на оваковијем мјестима. Много су већ нашли. — О оваковим мјестима обично народ нешто прича о чуду. — Овако ваљда и ми Срби могли би много наћи ондје гдје се н. п. говори да виле, вешци, и вампири имају зборе!

„Боговима жртвово јуницу“ и. т. д.

Из овијех редова видимо које жртве палише стари Славени. — Доље видимо како је уз жртву ишао све један по један војник: клањао се жртви, и нешто повикао боговима у славу! Не треба се чудити што народ чешки с овако тијим обичајевима дуго није се хтјео приви-

кнуту вјери хришћанској коју му доносише
Нијемци с мачем у руци!

„Сва се војска око брда вије“

Овдје ми Срби сећамо се како је војевао
наш Црни Ђорђе. Чешке старе војеведе обр-
таше војску око брда да тако уплаше душмане.
Можда је и ово чинио Црни Ђорђе. Али је
чинио ово: у својим кланцима натурао је коље
као људе, на то коље натурао је нешто рука
и фесове — те Турци мишљаху да је то еве
сами Србин! Овако сам чуо да смо Срби чинили
и на Томашевцу са Маџарима. Наша војска
оде, али да душмани не примете, наши натураше
коље и кољу фесове. Маџари заиста мишљаху
из даљине да су људи, те два сахата груваше
бомбама у празне кланце!

Морена. У Славена богиња смрти.

„Оде душа по зеленом дрвљу

Л’јећела је док не згори т’јело“

И овдје видимо вјеру старијех Славена.

Они мишљаху да се душа човечија не
може смирити док не згори тјело.

Одовуд видимо да су стари Славени спаљи-
вали своје лешине — па тек пепео са суђем
другијем давали у гробове. — У овом истом
краљ. рукопису, видићемо да су Славени стари

и у гроб сахрањивали лешине. — Ово двоје јесте знатно за истраживање славенске старине. Лакоми Нијемци, у истраживању старина, кад су наишли — у земљи славенској и. п. садашњој сјеверној Њемачкој — на лијепе старине у пепеоницама, — онда рекоше: те старине нијесу славенске, јер Славени не спаљиваху лешине! Кад наиђоше на лијепе старине у костурницама, онда опет по вољи рекоше: те старине нијесу славенске јер Славени не укопаваху мртваце! — Ево види се својевољство њемачко и овако и онако је говорило, само да напуни своју славу? — Овом својевољству многе ствари веле да није тако. Али ево краљ. рукопис сведочи нам да су неки Славени сахрањивали а неки спаљивали мртваце.

ЉУДИША и ЉУБОР.

По рукопису ова пјесма бија у књизи III глави 27. У овој пјесми спјева се неки мејдан који бија у неког полапског кнеза. Ове мејдане — турнире, завео је у Чешкој краљ Вацлав I. 1230—1235. Неки веле да је овај обичај увео краљ Премисао Отакар II 1253—1278. По овом суде да је ова пјесма од друге

половине XIII вијека. Могла би она и старија бити, јер мислим: да ти мејдани бијаху сами по себи уведени као н. п. у нашијех јунака, без да их уводи неки краљ!!

„Натакнуо бичју главу“

Ово ваљда значи грб овога јунака.

ЗАБОЈ, СЛАВОЈ и ЉУДЈЕК.

Ова пјесма по рукопису припада књизи III, глави 27. По ствари и по штилу пресудише чешки књижевници да ова пјесма спада у доба прије Хришћанства. У пјесми спјева се ослобођење Чешке од неког страног краља. Ослободитељи бијаху Забој и Славој. Туђем краљу не зна се име. По имену Људјек суде да је то њемачки Лудвик — који је 849 године пошао на Регенсбург. Неки мисле да ова пјесма прича о боју који имаде Само са Франкама под краљем Дагобертем Великим (628—638). Палацки мисли да ова пјесма није хисторичка, него само говори о боју Хришћанства са Нехришћанством. Ова пјесма знаменита је већ с тога, што из ње можемо дознати многе обичаје славенске.

„У долини у гусле запјево“

у оригиналу стоји: »wze waryto zvuěno« — Ријеч waryto превео сам са ријечи: гусле.

Вагуто бија у старијех Чеха неко свирало са многим струнама. Попис овог свирала нијесам читао. — По свему обичном описивању бија вагуто наше гусле. — Недавно у Зл. Прагу знаменити чешки каменорезац Леви — Ђак Шванталеров — у својој радници, изрезао је на кипу Љумира ово свирало. У главном наличи на наше гусле, — тим већма, јер ко зна, нијесул се нешто и наше садашње гусле дотерале?

Што Забој пјевањем храбри чешке јунаке, у тому видимо како се стари чешки живот, слаже са нашим данашњим славенским животом. Од нас Срба ко не зна како и дан данас ми Срби поред пјесама нашијех пјеваца ил плаћемо ил се веселимо, ил се за Србијство к боју спремамо као што се спремаше наши и стари и нови јунаци!!

У пјесми Забојевој спјева Забој разлику међ рођенијем народнијем животом и међ животом под туђином. — У тој пјесми дознајемо обичаје чешке, које душманин хоће да уништи.

„Душман даде јединицу другу,

Једну жену вјереницу љубу,

А од Весне пак све до Моране.“

Ови редови јесу за старињски славенски

живот врло знаменити. Ми видимо да Чеси — а ваљда и сви Славени? прије Хришћанства сваки за се, имаде више жена, љуба! Сад пјева Забој да тај туђинац Чесима заповједа да имају једну другу „од Весне пак све до Моране“ т. ј. једну другу за сав живот.

Весна. У Славена бија богиња премалећа, и живота, младости. — Весна значи и премалеће — јаро, и живот — младост!

III Морана, Морена, Марана, Морина — бија богиња зиме и смрти. И значи: зима, — смрт. Морена као ријеч и данас говоре Чеси у својим пословицама: *Morena na něj sáhla*, — *Proti Morene není korene!*

Љумир. Мораде у Чеха бити неки знаменити народни пјевац. — Као што рекох сади има у радници Левога кип Љумиров. Леви врло лијепе реже, да се његовој резби дивио и сам покојни велики Шванталер. Љумиров кип врло је лијеп, — и не бих ништа желио, до да видим да овако налик и ми Срби дамо себи изрезати својег неког народног пјевца да се одужимо пјевцима наше славе!

„Добра пјевца милују богови.“

Од овуд видимо од које вриједности бијаху

пјевци у старијех Чеха. Шта и у нас вриједе, то знамо?

„Све лешине укопати ваља.“

Овдје се види да су Чеси и укопавали мртваца. Доље даље се види да су боговима жртвовали и душманско оружје!

З Б И Х О Њ.

По рукопису ова пјесма бија у књизи III, глави 28. Пре XIII вијека мора да је спјевана ова пјесма јер по оружју »mlat« суде да је старија. Ова пјесма у краљодворском рукопису започиње оне пјесме милости: епичко лиричке. Овако су спјеване и пјесме: Кита цвијећа, Јагоде, Јелен, Ружа, Кукавица, Сирота, Шева и Дева. — Из самијех пјесама види се да су их спјевале женскиње. Јагоде — чини да је спјевао неки мушки. Све ове пјесме јесу народне.

Г. Берг који је издао руски пријевод краљодворског рукописа има неку примедбу на ове ситне пјесме. Он спомиње како „Кита цвијећа, Ружа, Сирота, много наличе са неким руским народним пјесмама. Овај случај за дух народног славенског пјесништва јесте знатан.

И у нас Срба требало би мотрити имали овака сроцтва у нашијем народнијем пјесмама. У брзој радњи нијесам могао наићи на такови случај. Али мислим да би се овако сроцтво међу нашијем пјесмама могло најлагље наћи. — Што се тиче нашијех јуначкијех народнијех пјесама, о тому сваки види да се по духу пјевања све од реда слажу са пјевањем краљодворским. На ово сроцтво ја сам упутио у предговору.

С К У П Ш Т И Н А.

Ова пјесмица јесте само свршетак неке — ваљда — велике пјесме. Из ње дознајемо неке обичаје живота народног. Што је у нас Срба свију свуда и дан данас, о том сведоче ови редови да је тако било и у Чеха. Народ бија раздељен на племена: као што је данас у јуначкој српској Црној Гори. Над племенима мора да је управљао кнез, владика, кметови и леси. Свака кућа — с почетка ваљда свако племе — имаде својег старјешину: као што и данас у нас свуда имамо својег — домаћина, газду, старјешину — домаћицу и газдарицу!

У пјесми овој вели: „Премине ли од чељади глава“ — „Сва ту ђеца управљају благом“: да је овако у нашег племенитог народа и дан

данас, то сваки знамо. Овако је уређена и граница. Ово стање за напредак народне радности бија здраво добро. Од скоро уредба у граници оставила је на вољу нашем народу да се дијели или да остане ускупа. Од тог доба виде наши што је боље. Који се раздијелише, виде да је зло по њих: те се опет понајвише скупљају под један кров.

Лех. Бија у старијех Чеха фела владара. Сада је то име нестало, али се је по корену задржало у данашњем „шлехта, шлехтиц (гроф!)

Кмет. Ова ријеч као код нас Срба данас, тако се и код старијех Чеха свакојако узимала. Значила је сваког сељака као и данас код Пољака „кмјећ.“ Звали се овако кнежсвки савјетници. У Љубушином Суду видићемо да се тако звале судије при јавнијем судовима!

Вук. С. Карацић, у 9 броју Напретка 1849, написао је нешто о овој ријечи шта значи у нашем народу. — 1. „У Србији се овако зову знатнији сељаци или сеоске старјешине. Овакога кмета нити је ко могао закметити нити разкметити него које био поштенији и паметнији а особито рјечитији од осталијех сељака, бијо је кмет.“ — — „Кашто су сељацима и судили, кад би их парци позвали“ —

„оваки су кметови били у Србији до године 1815, а одонда до данас претворили су се готово у праве чиновнике.“ Сада — — „у свакој општини има судница, у којој се главни кмет са својим помотњацима састаје те суде сељацима за којекаке мање разпре (и то се зове примирителни суд).“ — 2. „У Црној Гори кметови се зову судије, које парци изберу да им што пресуде. Овакијех кметова бива обично са сваке стране по дванаест, и свака страна своје избира.“ — 3. „У Босни зове се кмет (мн. бр. кмети а у Боци кметић) сељак који сједи на туђој земљи и у туђој кући.“ — — „Овакијех кмета има у Босни и браће наше закона турскога.“ — Ово сам нешто извадио, да се тим бољма разумије ствар у пјесми.

Владика. О тому што бија већ сам пређе рекао.

ЉУБУШИН СУД.

Ова пјесма јесте најстарија од чешкијех пјесама. Пјесма ова по себи јесте и најзнатнија: из ње дознају се многи обичаји при судовима старијех Чеха. У пјесми овој спјева се она по историји позната кавга двојице леха:

Хрудоша и Стаглава. Обојица бијаху синови Клепа — од племена Тетве-Попеловог. Они се међу собом завадише ради очинства. Њих на суд позвала је кнегиња Љубуша.

Из пјесме видимо како је Љубуша на суд сазивала своје лехе, кмете и владике. Ови пресудише да обојица по обичају славенском управљају са имаовином. Хрудош не бија задовољан са пресудом, и у говору увриједио је кнегињу. Ова увреда принудила је Љубушу да се оправда пред лесима, кметима и владикама — те за то им вели да ће она одустати од владе, нек себи избирају мужа за владоца. Ови догађај бија повод што је Љубуша после тога себи за мужа изабрала Премисла: који за Чехе бија што за нас бија Немања!!

Ова пјесма пронашла се 1818 године, и чешком музеуму поклонио је неки непознати. Шафарик вели да је ова пјесма од свршетка IX вијека. Свобода мисли да је од XI. — Шафарик и Палацки у Зл. Прагу 1840 године издадоше критички и филологички преглед ове пјесме у књизи: *Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache.*«

Отава, често Вотава, јесте ријека на југу Чешке. У тој ријечи испирали су злато

и за то недалеко отуд зове се неко мјесто Pisek.

Радбуза. Ријека која код Плзна пада у Мжу а ова даље зове се Берунка и улива се близу Зл. Прага у Влтаву.

„Дође амо преко три ријеке:“
Из овијех редова види се да војвода који доведе Чехе у садашњу земљу звао се Чех.

Неки мисли да Чеси дођоше из Славонске, и ти ове три ријеке веле да јесу: Драва, Дунав, Раб. Који држе да Чеси дођоше из „бијеле Хрвацке“ од карпацкијех гора, ти веле: Вислу, Одру и Лабу, — неки Грон, Ваг, Мораву. Недавно о овај ствари читао сам у некијем новинама. Ондје неко мисли да ово: „три ријеке“ није ствар хисторичка, него само да је то обичај славенског пјевања, у којем се умеће три, седам, девет и једенајест!

ПЈЕСМА ПОД ВИШЕГРАДОМ.

Ову пјесму пронашао је 1817 г. Линде. Рукопис мисли се да је од XIII. вијека, — сада је имаовина чешког музеума. О овој пјесми писао је Ханка 1817, Добровски 1818 у (*Geschichte der älteren böhmischen Literatur*).

Вишеград. Ово је град који и данас

лежи на Влтави ријечи код Златног Прага. У пјесми Љубушин суд види се да Вишеград бија стојни град Љубуше и њезини преткова. На Вишеграду садашњем има једна црквица у којој се види слика старог Вишеграда. Из тога види се, а из књига зна се да је Вишеград био лијепи и велики град.

Неки књижевници мисле да је Вишеград градила кнегиња Љубуша. Али из „Љубушиног суда“ види се да је Вишеград био и прије ње — дакле можда га је Љубуша само оправљала! О Вишеграду, и пријеко Влтаве Смихову народ много прича.

Љубица близу Пођебрад. Доброславско брдо. Мисли се да на том мјесту стоји Králové Hradec (Königgrätz). Крконоши Riesengebirge. И данас прича народ како је Трут убио змаја. У грбу мјеста Трутнов има змај. Камени мост спомиње се у хрисовуљи кнеза Спитигњева, коју даде сабору Литомјеричком године 1057. Гдје бија тај мост, не зна се. Сазава ријека на југу Чешке. На тој ријечи бија намастир славенског вјерозакона. Ту је написано оно знаменито Чванђелије за славенску књижевност „Сазаво Емаускоје Еванђелије.“ То Еванђелије издаде г. Ханка године 1846 у Зл. Прагу. На то еванђелије као на свету књигу присегаху францески краљеви.

„Који народ на судишту бија.“

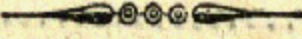
Из овог реда види се да славенски најстарији судови бијаху јавни.

Из пошљеднијех редова ове пјесме види се како стари Чеси за живу главу не хтједоше туђинске њемачке законе!

Све ово што сам до сада побиљежио, учиних да се тим бољма разумије краљодворски рукопис. Из овакијех биљежака можемо видјети како би се дале тумачити и наше народне пјесме. Као што рекох: о краљодворском рукопису могле би се писати читаве књиге — особито кад би се поред хисторије претресао и језик у пјесмама. Таковом претресању овдје у краткости није мјеста! Гдје могах, ондје сам најстарије обичаје чешке сравнао с нашим давашњијем обичајима! Што учиних зло нек се припише мени: али ће и ово мање бити кад се сјетимо да је овај пријевод први српски пријевод!!

С почетка ове књижице има један листић придан. Он је *fac simile* и по изгледу и по величини од листова на којима писан је стари рукопис!

 Цијена новца учини да је све свуда скупље. С тога јављам г. г. предбројницима да и краљодворски рукопис стоји 20 кр. ср. или једну цванцигу! За то молим оне који су напријед платили да ми сада при краљодворском рукопису још приплате десетак, — или по цванциге!

И у краљодворском рукопису остају они предбројници који јесу и у Златијнству. Само придајем:

У Биограду Г. Рајко Лешјанин за своје предбројнике 200 књига.

Г д је је шта.

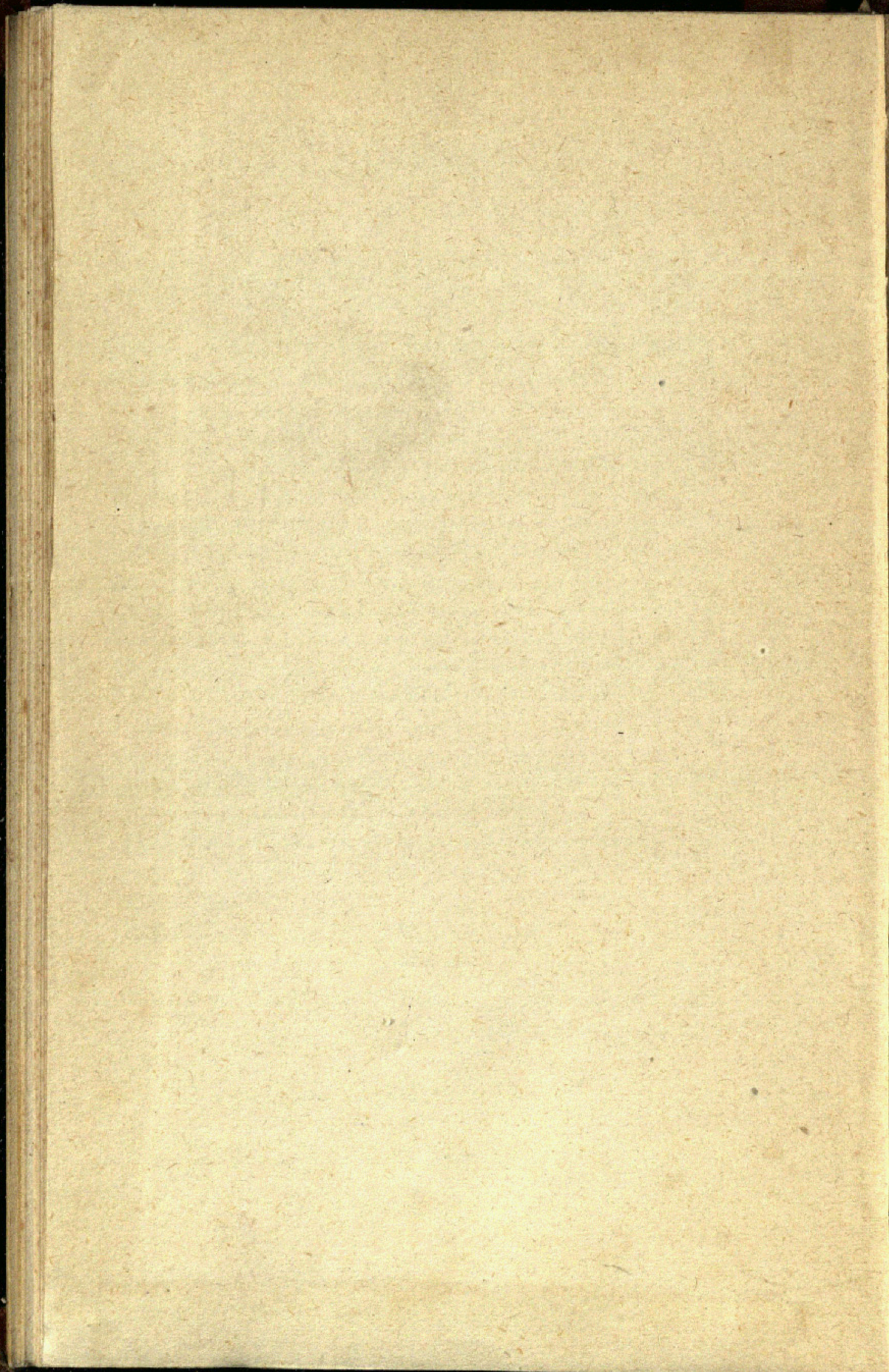
на страни

Предговор	7
Олдериц и Болеслав.....	19
Бенеш Херманов.....	22
Јарослав	26
Честмир и Власлав.....	39
Људиша и Љубор.....	49
Забој Славој и Људјек.....	56
Збихоњ	66
Кита цвијећа.....	70
Јагоде.....	72
Јелен.....	74
Ружа.....	76
Кукавица.....	77
Сирота.....	78
Шева и Дева.....	79
Скупштина.....	80
Љубушин суд.....	81
Пјесма под Вишеградом.....	86
Примедбе.....	88
Огласи	109

 На страни 63 при штампању учињена је велика погрјешка. На тој страни последњи ред:

„Познанике пребродила р'јека“
 треба да дође на страну 64 последије:
 „Сва по реду прегазила воду.“

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

Р19СрТ-325.1